

תקדש קהש
CHEŠVAN KISLEV
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Papoušek alexandr malý v Telavivském muzeu umění.
(K textu na stranách 8–9.)

ZASEDÁNÍ RADY FŽO

Třetí letošní zasedání rady FŽO se uskutečnilo 21. září s následujícím programem: 1. kontrola zápisu z minulého jednání; 2. plnění rozpočtu FŽO za 2. čtvrtletí 2022; 3. výběrové řízení na pozici ředitele ŽMP; 4. finance 2023–2024; 5. žádost Ec Chaim o přijetí za přidruženého člena FŽO; 6. NFOH a národní strategie boje proti antisemitismu; 7. dům v Ústí; 8. různé.

Jednání řídil předseda FŽO Petr Papoušek, který na úvod konstatoval, že v době zahájení je přítomno 22 členů osobně a 8 on-line a že zasedání je usnášeníschopné. Následně popřál rabínu Sidonovi k jubileu za FŽO a předal dárek.

Bod 1. Kontrola zápisu z minulého jednání: Kontrola proběhla bez připomínek.

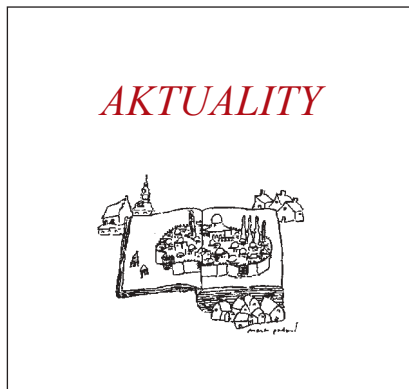
Bod 2. Plnění rozpočtu FŽO za 2. čtvrtletí: Rozpočet je plněn podle plánu, rada vzdala plnění rozpočtu na vědomí.

Bod 3. Výběrové řízení na pozici ředitele ŽMP: Do poptávkového řízení FŽO se přihlásila 1 kandidátka, do výběrového řízení ŽMP řízení se přihlásili 4 kandidáti. J. Daniček informoval o postupu správní rady. Všichni kandidáti splňují podmínky.

Bod 4. Finance 2023–2024: Předseda informoval, že v současné době je ve fondu ŽMP pro FŽO uloženo cca 5 mil. Kč. Bude nutno otevřít diskusi nad přerozdělením finančního příspěvku od státu, který je fixován do roku 2023. Na židovské obce, které mají finanční zázemí, bude apelováno, aby svůj podíl snížily. J. Kanarek uvedl, že je třeba získat podklady a zhodnotit výsledky hospodaření ŽMP pro nastavení systému rozdělování prostředků. J. Daniček k připomínkám, které přicházejí ze ŽO Brno, konstatoval, že muzeum nevzniklo k tomu, aby financovalo provoz FŽO. Hlavním posláním muzea je správa sbírek, hospodaření je naprosto transparentní a je veřejně přístupné ve výročních zprávách.

Bod 5. Žádost Ec Chaim o přijetí za přidruženého člena FŽO: Spolek Ec Chaim podal na FŽO písemnou žádost o přidružené členství, dnes se radě podává pouze informace, předseda konstatoval, že pokud RFŽO není proti, bude revizní komise pověřena kontrolou splnění podmínek pro přidružené členství.

Bod 6. NFOH a národní strategie boje proti antisemitismu: Předseda informoval o dosavadních jednáních s cílem začlenění financování NFOH do dokumentu Národní strategie boje proti antisemitismu. Do národního materiálu byly začleněny nejen formální cíle, ale i podpora židovského života a bezpečnost. Premiér

Fiala vyjádřil podporu dopisem. V tuto chvíli je dojednána podpora NFOH částkou 25 mil. na 5 let od roku 2025, FŽO se bude snažit dosáhnout zvýšení vzhledem k nutnosti financovat bezpečnost a další důležité součásti podpory židovského života.

Bod 7. Dům v Ústí nad Labem: V současné době dům federaci přináší zanedbatelný zisk. Je třeba vyřešit nájemní vztahy a investovat do rekonstrukce. Připravuje se studie rekonstrukce s rozpočtem.

Bod 8. Různé: P. Papoušek informoval, že je třeba nominovat nové členy SR a DR NFOH, a vyzval obce, aby do poloviny listopadu navrhovaly kandidáty, dva do správní rady a jednoho do dozorců rady.

P. Rubín informoval, že hotel ve vlastnictví karlovarské obce je nyní nabízen k pronájmu za velmi výhodných podmínek.

P. Kanarek informoval o festivalu židovské kultury v Brně.

M. Lichtenstein informoval o akci Barvená planeta, kterou pořádal Ústecký kraj.

M. Slaninová informovala o kladení prvních Stolpersteinů ve Frýdku-Místku.

E. Benešová informovala, že spolek Hidden Child změnil své stanovy tak, aby mohl přijímat nové členy z druhé, příp. třetí generace.

Termín příští rady byl stanoven na 21. 12. 2022. *fžo*

NOVÁ ŘEDITELKA ŽMP

Novou ředitelkou Židovského muzea v Praze byla jmenována Pavla Niklová. Celý profesní život se věnovala práci ve významných uměleckých organizacích. Zaměřuje se na koncepci, produkci a propagaci inovativních programů, které podporují multidisciplinární spolupráci. V letech 1984–1989 absolvovala na Filozofické fakultě UK v Praze obor čeština a angličtina (magisterské studium). Vzdělání si doplnila na seminářích ve Velké Británii (Kulturní politika a management, University of Warwick, 1994) a v USA (Koncepce a praxe fundraisingu, etika a legislativa neziskových organizací, plánované dárcovství, plánování

speciálních akcí, Heyman Center for Philanthropy and Fundraising, New York University, 2013).

Působila jako zástupkyně ředitele Sorosova centra pro současné umění (září 1992 – srpen 2000), manažerka mezinárodních projektů Divadla Archa (2001–2004), vedoucí oddělení rozvoje a vztahů s veřejností v Židovském muzeu v Praze (2004–2010), ředitelka Českého centra v New Yorku (2010–2014) a výkonná ředitelka Václav Havel Library Foundation v New Yorku (2014 – dosud). Od roku 2010 je členkou správní rady Společnosti pro dějiny československých Židů v New Yorku.

Ve svém motivačním dopise uvádí: „Přála bych si, aby se muzeum mohlo zapojit do různých společných českých a mezinárodních projektů, které mu umožní prezentaci mimo Staré Město a setkání s veřejností při zvláštních kulturních příležitostech. Mimořádnou péči bych věnovala práci s novým publikem a s finančními zdroji, které by s novými programy měly být spojeny a mohly z nich vyplývat. Umění a kultura jsou velmi věrným obrazem společnosti, jejího směřování a jejích hodnot. Velmi ráda bych svými zkušenostmi z působení v několika předních kulturních organizacích přispěla k tomu, aby se Židovské muzeum v Praze rozvíjelo jako otevřené centrum vzdělanosti a diskuse, špičkové muzejní práce a živé komunikace s českou a světovou veřejností.“

S nadějí, že se Pavle Niklové tyto záměry podaří uskutečnit, ji Správní rada ŽMP jmenovala 20. října 2022 ředitelkou muzea na příštích pět let s datem nástupu 1. července 2023. Do té doby bude na základě pověření SR muzeum řídit dosavadní ředitel Leo Pavlát. *sr žmp*

OBSAH

Komentář k Tóře 4–5
Balíček poslal snad každý – rozhovor s historikem Janem Láničkem 6–7, 9
Animace, fotografie, objekty o několika výstavách v Tel Avivu 8–9
Čekání na Mesiáše – Bruno Schulz a dědictví židovské tradice 10–11
Jedenáct popravených – proces so Slánským a spol. 12–14
Dobrá Voda Lipnická 15
Mirjamina studna – Hebrejské vyprávění mezi středověkem a novověkem 16–17
O knize Hebrejské vyprávění 18
Návrat ztracených knih 19–20
O restauraci Šalom s A. Erneyiovou 20
Izrael: Hranice s Libanem 21
Výběr z českých médií 22
Kalendárium 23
Zprávy, kultura, inzerce 24–27
Zprávy ze světa 28

Mimoriadnu pozornosť celej slovenskej spoločnosti vyvolal vražedný teroristický útok uskutočnený 12. októbra 2022 v Bratislave. Páchatelom bol 19-ročný študent strednej školy pre mimoriadne nadaných študentov Juraj Krajčík mladší. Spáchal dvojnásobnú vraždu a ešte prv, ako ho polícia vypátrala, obrátil zbraň proti sebe. Obeťami útoku sú dvaja mladí návštevníci baru Tepláreň, ktorý je orientovaný na návštevníkov z prostredia LGBT komunity. Vrah svoje obeť (ktoré osobne nepoznal) zastrelil pred podnikom a poranil strelnou zbraňou čašníčku. Zbraň le-

gálne patrila vrahovmu otcovi. Zo 65-stranového v angličtine napísaného manifestu, ktorý vrah uverejnil krátko pred činom na internete, vyplýva, že primárnym terčom jeho nenávisti boli Židia a sekundárne iné (najmä sexuálne) minority, ktorých existenciu vrah označil za dôsledok činnosti Židov.

MANIFEST VRAHA

Polícia dostala oznámenie o strelbe v čase 19.12 a na miesto činu dorazila do štyroch minút. O niekoľko hodín neskôr vďaka spolupráci so Slovenskou informačnou službou už poznala totožnosť vraha. Na domácej adrese ho nezastihla, zistila, že sa tu zastavil, vymenil zbrane, ktoré mal jeho otec v legálnej držbe, priznal sa rodičom k svojmu činu a odišiel. Polícia počas noci monitorovala objekty, ktoré považovala za možné ciele ďalšieho útoku, predovšetkým miesta, kde sa zdržiava LGBTI komunita, a miesta, kde je zvýšená frekvencia pohybu osôb židovského pôvodu. Až v ranných hodinách bolo objavené telo páchatel'a, už bez známok života.

Prípady sa venujú desiatky komentárov, vyšetroje ho polícia dozorovaná Úradom špeciálnej prokuratúry. Policajní vyšetrovatelia pôvodne posudzovali čin ako úkladnú vraždu spáchanú z nenávisti voči skupine osôb pre ich sexuálnu orientáciu, 17. októbra zmenili klasifikáciu na „trestný čin terorizmu“. Komentáre vyjadrujú solidaritu s LGBTI komunitou a zdôrazňujú potrebu jej ochrany, zriedkavo sa poukazuje na skutočnosť, že nenávisť vraha bola zaostrená predovšetkým proti ži-

dovskej komunite. Signifikantné je, že v tlači sa objavuje kvalitná vlastná fotografia vraha („selfie“), ale len výnimočne sú čitatelia upozornení na pozadie fotografie, ktoré tvorí vstupná brána do priestorov bratislavskej pobočky Chabad Lubavič. V kontexte udalostí získava miesto vytvorenia fotografie spolu s vrahom silnú výpovednú hodnotu, o ktorej väčšina čitateľov novín netuší. Autor týchto riadkov získava dojem, že pri popise vrahovvej motivácie dochádza

rom vrah vyrastal, ale otázka súvislosti medzi politickou orientáciou Juraja Krajčíka staršieho a činmi jeho syna sa vynára z mnohých strán.

PREDSTAVY O SVETE Z INTERNETU

Podľa dostupných údajov získaval Juraj Krajčík mladší svoje predstavy o svete na internete. Navštevoval stránky združujúce ľudí z americkej krajnej pravice. Predstavy a hoaxy tam uvedené bral ako

bernú mincu. Účet mal na Twitteri aj na diskusnom fóre 4chan. Do svojho manifestu prebral predstavy o Židoch

BRATISLAVA 12. OKTÓBRA

Vražedný útok na Zámockej ulici

k skresľovaniu reality, vytváraniu domjmu, že vrah nenávidel všetky minority a akúkoľvek „inakosť“. To však nie je celá pravda. Len výnimočne sú citované z manifestu vraha vety dokazujúce, že za zdroj akejkoľvek „inakosti“ považoval Židov a za svoju hlavnú úlohu boj proti „ZOG“ (sionistami kontrolovaným vládám).

OTEC A SYN

K tragickej udalosti sa vyjadrili mnohí politici a verejne činné osoby vrátane prezidentky Zuzany Čaputovej a premiéra Eduarda Hegera. Stanovisko zaujal aj ÚZŽNO ústami svojho predsedu Richarda Dudu, krátke vyhlásenie zverejnilo Dokumentačné stredisko holokaustu pri ÚZŽNO a bratislavská lóža B'nai B'rith Tolerancia. Stanoviská židovských organizácií zdôrazňujú potrebu váženia slov a odstránenia nenávistných prejavov z verejného priestoru. V niektorých stanoviskách sa objavili aj emócie, čo možno pripísať na vrub krátkej doby medzi tragédiou a vydaním vyhlásenia.

Pozornosť verejnosti sa zaostruje aj na rodinné prostredie páchatel'a. Otec vraha, Ing. Juraj Krajčík starší, je agilný podnikateľ a člen politickej strany Vlasť, za ktorú kandidoval do parlamentu r. 2020 (Vlasť sa do parlamentu nedostala). Stranu vedie veľmi kontroverzná osoba, bývalý predseda Najvyššieho súdu SR Štefan Harabin, známy svojimi nenávistnými prejavmi, antisemitskými vyjadreniami a hrubým prekrúcaním práva. Zatiaľ nie je dostatok informácií o rodinnom prostredí, v kto-

ako skupine ľudí, ktorá ovláda všetky vlády sveta. Podľa Krajčíka jediným spôsobom, ako ukončiť nadvládu Židov, je pozabíjať ich. Nevyhýbal sa ani spochybňovaniu holokaustu. Za mimoriadne „podnetnú udalosť“ označil útok Brentona Tarranta z roku 2019 v novozélandskom meste Christchurch na mešitu, pri ktorom zahynulo 51 ľudí. Pozitívne hodnotil aj iné teroristické útoky, napr. útok Paytona Gendrona z mája tohto roku, ktorý útočil strelnou zbraňou v nákupnom centre v Buffale (USA), kde zabil desať ľudí.

Šírenie nenávistných prejavov a konšpiračných teórií internetom je celosvetovým problémom, ktorý sa zatiaľ nepodarilo dostať pod kontrolu. Štatistika hovorí, že na slovenských sociálnych sieťach je každý šiesty nenávistný komentár zacielený na LGBTI ľudí a každý siedmy na Židov. Nenávistné prejavy na internete štátne orgány sledujú pomerne podrobne, avšak riešenia vedúce k ich obmedzeniu sa nepodarilo uviest' do života.

Postihovanie extrémistických prejavov dostalo knokaut zo strany generálneho prokurátora Maroša Žilinku, ktorý zrušil protiextrémistické oddelenie na špeciálnej prokuratúre. Urobil tak napriek tomu (podľa pesimistov práve preto), lebo oddelenie úspešne pracovalo, viaceré „ostro sledovaných“ kauz doviedlo k úspešnému koncu. Vedúcim oddelenia bol Tomáš Honz známy z prípadu odsúdenia M. Kotlebu za prejavy extrémizmu.

Útok na Zámockej je prvý prípad svojho druhu. Zatiaľ prvý.

JARO FRANEK

PARŠAT TOLDOT (1M 25,19–28,9)

Když jsme probírali pojem hebrejského slova *toldot* v jeho mnohovýznamovosti, říkal jsem, že *toldot* lze nejlépe osvětlit tím, jak jsou v rabínské logice chápány pojmy *av* (otec) a *toldot* jako následky, odvozené z původní příčiny. Přeneseno na skutečné potomstvo nejsou postavy potomků jen dětmi svých otců, ale následky svých příčin. Abychom pochopili, oč vlastně jde, vezměme halachický pojem rituální nečistoty, *tum'at hamet*, rituální nečistoty mrtvého, jako „otec“ každé rituální nečistoty, totiž *av hatum'a*. Všechny druhy rituální nečistoty, vyplývající z Tóry, jsou tedy *toldot* této příčiny.

Tóra nepoužívá hebrejského výrazu pro fyzickou špínu, takže jsme při překladu odkázáni na přívlastek „rituální“, přestože ani ten dobře nevystihuje, co *tum'a* v kontextu Tóry znamená. *Tum'a*, ač přenosná dotykem, je jako její „otec“, *tuma't hamet*, smysly nepostižitelná. K bližšímu pochopení významu, co to vlastně je, poslouží nejspíš pojem opaku *tum'a, tahor*, ryzí. Je používán i v oblasti metalurgie, kde označuje ryzost kovu. S protiklady *tahor* a *tam'e* se setkáváme i v dělení živočichů na ryzí a takové, kteří nejsou ryzí. Vztahuje se to k použitelnosti toho kterého živočicha pro svaté účely, k nimž patří i maso zvířat jako lidský pokrm. *Tahor* je vhodné k rituálnímu použití, a *tam'e* prostě ryzí není. Můžeme potom spekulovat o významu ryzosti a neryzosti, protože obecnější odpověď na otázku, proč jsou převýkavci s rozděleným kopytem „ryzí“ a jiní ne, si můžeme odvodit sami, poněvadž směr k rituálně nečistému vede k predátorům a nakonec k člověku.

Když jsem u příležitosti *paršat Toldot* probíral případy *toldot* v Tóře, slíbil jsem, že se později ještě vrátím k *toldot Jišmaela*, Avrahamova syna s egyptskou služkou Hagar, a *toldot Esáva*, staršího dvojčete Jaakovova. Jišmael i Esáv hrají jako nebližší příbuzní Jaakova – Jisraele důležitou roli nejen v příbězích Tóry, ale i v průběhu dějin (hebrejsky rovněž *toldot*). Arabové jsou v židovské tradici živými představiteli Jišmaela a Řím zase živým symbolem Edoma – Esáva. Jišmael, starší bratr Jicchaka a syn Avrahama se Sárinou služkou Hagar, a Esáv, starší bratr Jaakova a syn Jicchaka a Rivky, jsou v Tóře vyloučeni z podílu

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Marj Podwal: Měsíc kislev, 1999.

na požehnání, které Bůh udělil Avrahmovi a jeho potomstvu.

Ze zásady, že v synech nalézáme otce, vyplývá také, že závadu, jež syny připravila o požehnání Svaté země, je třeba hledat u Avrahama, otce těchto svých následků. Najít závadu je ovšem snazší u samotných *toldot*, jejichž charakteristika je uvedena v Tóře. Začneme-li u Jišmaela, Hospodinův posel řekl jeho matce (1M 16,12): *Bude to rváč, bude proti všem a všichni budou proti němu a (bez bázně) bude sídlit před všemi svými bratry*. Bůh byl s tím chlapcem, a když vyrostl, usadil se v poušti a stal se zdatným lučištníkem. *Sídlil v poušti Paran a jeho matka pro něj vzala manželku ze země Micrajim. A po Avrahmově smrti požehnal Hospodin jeho synu Jicchakovi a Jicchak pobýval v blízkosti Studnice Živého, jenž mne vidí, místa, kde se Hagar na jejím útěku zjevil Bůh. Bůh splnil, co stran Jišmaela slíbil Avrahmovi, a udělal z něj početný a mocný národ. Sídlili od Chavila po Šur nad Micrajim cestou do Ašuru, padl před očima všech svých bratrů. Zdá se však, že duchovní poznání Hagar, spojené s jeho modlitbou, a její objev Boha, jenž vidí, ač viděn není, opatroval spíše Jicchak.*

Zatímco se rody loupeživých kmenů rozrůstaly, Jicchak s pramáti Rivkou museli na narození synů dlouho čekat. Mezi Jišmaelem a Jicchakem tak alespoň v rámci vyprávění Tóry nemuselo docházet ke konfliktům, Avrahama pohřbili do jeskyně Machpela společně. Zato ve dvojčatech, která Jicchakovi porodila Rivka, byl alespoň pro ni patrný spor o prvenství již v jejím lůně. *Hospodin jí řekl: „V tvém břiše jsou dva národy, dvojí lid se od sebe oddělí z tvého lůna, jeden bude mocnější druhého, ale starší bude sloužit mladšímu.“ A když se vyplnily dny jejího porodu, byla v jejím břiše dvojčata. Ten první vyšel celý červený, jako srstnatý plášt', a pojmenovali ho Esáv. (...) Chlapci vyrostli, Esáv byl polním mužem, jenž se vyzná v léčkách, a Jaakov byl prostý muž, sedající ve stanech. Ale pro úlovek ve svých ústech miloval Jicchak Esáva, a Rivka milovala Jaakova. A Jaakov navařil kaši a Esáv přišel a byl unaven. Esáv řekl Jaakovovi: „Jsem tak unavený, nakrm mne z toho rudého!“ – a proto se mu říká Edom. Jaakov ale řekl: „Jen prodáš-li mi dneska své prvorozenství!“ A Esáv řekl: „Když umřu, k čemu je mi prvorozenství?“ A když mu Jaakov dal chléb a čočkovou kaši, on jedl a pil a vstal a šel, a tak Esáv pohrdl prvorozenstvím (1M 25, 23–34).*

Již z této chlapecké předehry k budoucímu konfliktu je zřejmé, že je smír mezi bratry možný jen za předpokladu, že se starší Esáv podřídí mladšímu Jaakovovi. To naplno vyslovuje Jicchak, když Esávovi potvrzuje požehnání jeho bratrovi s tím, že *tvým domovem budou tučnosti země a shůry nebeská rosa, budeš-li se živit svým mečem a sloužit svému bratru, a setřeseš jeho jho ze své šíje, když se odstěhuješ z této země. Pro to požehnání, jímž mu požehnal otec, začal Esáv Jaakova nenávidět, a Esáv řekl ve svém srdci: „Však se blíží dny zármutku po mém otci a potom svého bratra Jaakova zabiji!“ (27,39–41)* Esáv sotva kdy překročí meze materialismu, spoléhání na vlastní sílu a vládu v tomto světě. Proto zvolil za své sídlo v zemi Edom horu Seír (Kozel). Její název připomíná, že se chlupatý už narodil.

Bylo by zpozdilé omezit *toldot* Jišmaela a Esáva jen na budoucí historické paralely. Kořeny konfliktu nalezneme každý sám v sobě. Tóra to naznačuje tím, že Jaakov získal otcovo požehnání v Esávově plášti s kozlečimi kůžemi na rukou a kolem krku. Ale to již je jiná kapitola.

EFRAIM K. SIDON

PALÁC V PLAMENECH**Lech lecha (1M 12–17)**

Avraham byl první, kdo se ve jménu Božím postavil proti nespravedlnosti. Proč právě on? Tóra výběr nijak nevysvětluje, a tak si touto otázkou lámou hlavou učenici, filosofové, vykladači Bible. Existují tři vysvětlení: první vnímá Avrahama jako bořitele model. Druhé, jež formuloval Maimonides, považuje Avrahama za filosofa, který jako první přisoudil Bohu sílu hýbat sluncem a veškerými hvězdami. Ale existuje ještě třetí vysvětlení, které se zakládá na midraši k úvodnímu verši naší paraši: „Odejdi sobě,“ řekl Hospodin Avrahamovi, „ze své země, ze svého rodiště a z otcovského domu.“ – K čemu to lze přirovnat? K člověku, který putoval z místa na místo a spatřil palác v plamenech. Podivil se: Je možné, že ten palác nemá majitele? Vlastník paláce vyhlédl ven a řekl: Ten palác patří mně. A Avraham, náš otec, řekl: Je možné, že svět nemá vládce? Svátý, Budiž požehnan, vyhlédl a odpověděl mu: „Já jsem ten vládce, Nejvyšší vládce světa.“

Je to tajemný midraš. Avrahama zarazil rozpor mezi řádem světa – palácem – a chaosem lidstva – plameny. Jak je možné, že ve světě, který stvořil dobrý Bůh, existuje tolik zla? Podle tohoto výkladu Avrahama k jeho poslání nepřivedla filosofická harmonie, ale mravní nesoulad. A tomuto nesouladu se lze bránit jedině tím, že se bude se zlem bojovat. Jako by Bůh Avrahamovi řekl: Potřebuji tě, abys mi pomohl ty plameny hasit.

Ale jak je to možné? Vždyť zatímco lidé jsou bezmocní, Bůh je všemocný. Jak tedy mohl Bůh žádat Avrahama o pomoc? Odpověď zní, že zlo existuje, protože Hospodin dal lidem svobodu. Bez této svobody bychom sice plnili Boží příkazy, ale jako roboti bez svobodné vůle. Svoboda a její zneužití jsou tématem příběhů Adama a Evy, Kaina a Abela a generace potopy. Když dal Hospodin lidem svobodu, zavázal se, že do lidských záležitostí nebude zasahovat. Ale právě proto potřebuje naši pomoc: vybral si Avrahama, aby ve jménu Božím bojoval za spravedlnost. Domnívám se, že Avraham je otcem víry. Nikoli však víry ve smyslu přijímání, ale ve smyslu protestu proti ničivým plamenům, zachvacujícím spravedlivý svět, který stvořil Bůh.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY**v pražských synagogách listopad 2022
chešvan/kislev 5783****Staronová synagoga**

31. 10. neděle	<i>konec letního času – přechod na středoevropský čas</i>	
4. 11. pátek		<i>začátek šabatu 16.16 hodin</i>
5. 11. sobota	LECH LECHA 1M 12,1–17,27	
	hf: Iz 40,27–41,16	<i>konec šabatu 17.23 hodin</i>
11. 11. pátek		<i>začátek šabatu 16.05 hodin</i>
12. 11. sobota	VAJERA 1M 18,1–22,24	
	hf: 2 Kr 4,1–37	<i>konec šabatu 17.14 hodin</i>
18. 11. pátek		<i>začátek šabatu 15.56 hodin</i>
30. 10. sobota	CHAJEJ SARA 1M 23,1–25,18	
	hf: 1 Kr 1,1–31	<i>konec šabatu 17.06 hodin</i>
24. 11. čtvrtek	1. den Roš chodeš kislev	
25. 11. pátek	2. den Roš chodeš kislev	<i>začátek šabatu 15.49 hodin</i>
26. 11. sobota	TOLDOT 1M 25,19–28,9	
	hf: Mal 1,1–2,7	<i>konec šabatu 17.01 hodin</i>
2. 12. pátek		<i>začátek šabatu 15.43 hodin</i>
3. 12. sobota	VAJECE 1M 28,10–32,3	
	hf: Oz 12,13–14,10	<i>konec šabatu 16.57 hodin</i>

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

4. 11. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	16.16 hodin
11. 11. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	16.05 hodin
12. 11. sobota	mincha (šabat olami)	14.00 hodin
18. 11. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	15.56 hodin
25. 11. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	15.49 hodin
2. 12. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	15.43 hodin
	<i>Šabat mincha po obědě (možno od 12.20)</i>	

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

11. 11. pátek	kabalat šabat (šabat olami)	16.00 hodin
---------------	-----------------------------	-------------

Bejt Simcha

*Kabalat šabat každý pátek od 17 hodin (Praha 1, Maiselova 18, 3. patro),
nebo prostřednictvím on-line platformy Skype.
Více informací na kehila@bejsimcha.cz.*

PIETNÍ AKT K 82. VÝROČÍ TRAGÉDIE LODI PATRIA

se bude konat v neděli 27. listopadu 2022 / 3. kislev 5783

v 11.00 hodin

na Novém židovském hřbitově v Praze.

BALÍČEK POSLAL SNAD KAŽDÝ

Rozhovor s historikem Janem Láníčkem

Doc. PhDr. JAN LÁNIČEK, Ph.D. (nar. 1981 v Ostravě), vystudoval historii na Univerzitě Palackého v Olomouci, doktorát získal na univerzitě v britském Southamptonu. Od roku 2012 působí jako odborný asistent a následně Associate Professor na University of New South Wales v Sydney. Specializuje se na evropské dějiny 20. století se zaměřením na židovsko-nežidovské vztahy. Je autorem několika anglicky psaných publikací (mj. monografie předválečného československého politika a předsedy Židovské strany Arnošta Frischera), česky vyšla roku 2018 jeho kniha *Ve stínu šoa. Československá exilová vláda a Židé během druhé světové války a po ní*. Nedávno spolu s J. Lambertzovou koeditoval svazek s názvem *More than Parcels. Wartime Aid for Jews in Nazi-Era Camps and Ghettos* (Víc než balíčky. Válečná pomoc Židům v táborech a ghettech v době nacismu), do něhož také sám přispěl.

Proč jste si jako téma bádání s kolegy vybrali právě balíčkovou pomoc evropským Židům vězněným v ghettech a koncentračních táborech? Lze z výsledků vyčíst něco, co se o dějinách holokaustu nevědělo?

Během svého výzkumu k tématu československé vlády v exilu a celkově reakce spojenců na holokaust jsem si všiml, že téma balíčkové pomoci zůstává na okraji zájmu historiků. Balíčkové akce – ať již šlo o potraviny, oblečení či léky – jsou zmiňovány jen velmi zřídka a bez jakékoli snahy je hlubším způsobem analyzovat. To nás vedlo k tomu, že jsme se rozhodli oslovit mezinárodní tým badatelů, kteří na podobných tématech pracovali v jejich lokálním kontextu. V knížce tak naleznete studie ke snahám posílat balíčky ze spojeneckých zemí, z neutrálních zemí, ale i ze zemí pod německou nadvládou či zemí, které byly spojenci Německa. Jsou zde studie, jež se zabývají politikou jednotlivých vlád, třeba ve Spojených státech nebo v Rumunsku, dále pak různými humanitárními židovskými i nežidovskými organizacemi a pak i individuálními snahami v Dánsku, Švédsku, Polsku a tak podobně.

Když mluvíme o balíčku, balíku – jaká byla pro tyto zásilky omezení?

Omezení se lišila ghetto od ghetta a tábor od tábora. Ale v zásadě existovala alespoň teoretická možnost posílat balíčky do většiny táborů, včetně třeba Osvětimi. Z výzkumu českých historiků Františka Beneše a Patricie Tošnerové víme poměrně dost o situaci v Terezíně. Tam bylo od září 1942 možné posílat balíčky do váhy dvou kilogramů. Později byly povoleny i zásilky ze zahraničí. Podmínky se během války dále vyvíjely a došlo i k hromadným zásilkám od Červeného

Jan Láníček. Foto State library of NSW.

kříže. Dále pak je nutné zmínit, že pánovaly rozdíly mezi jednotlivými národnostními skupinami v ghettu.

Třeba zásilky organizované československou exilovou vládou byly určeny pouze pro předválečné československé občany. Proto bylo důležité, že se do posílání zapojil i Joint, který takové rozdíly nedělal. Jak dokumentuje jeden článek v publikaci, úplně nejlepší přístup k zásilkám měli v Terezíně lidé deportovaní z Dánska.

Co většinou obsahovaly?

Záleželo na tom, odkud byly posílány a jaká tam platila místní omezení. Ve svém výzkumu jsem se zaměřoval zejména na zásilky z Portugalska a dalších neutrálních zemí. Z Portugalska bylo možné posílat zejména konzervy se sardinkami. Vždy dvě konzervy v balíčku. Privátní zásilky pak mohly zřejmě obsahovat v podstatě cokoli. V jednom dokumentu jsem viděl, že se Eichmann rozčiloval, že některé zásilky ze Švýcarska obsahují potraviny, ke kterým neměli přístup ani běžní němečtí občané, jako třeba kondenzované mléko. Je zřejmé, že nacisté část konfiskovali, ale protože měli zájem na tom, aby zásilky pokračovaly

(a oni zase mohli konfiskovat), tak zřejmě část nechali doručit. To ale mluvíme o Terezínu, v Polsku byly možnosti balíčkové doručit – až na výjimky – po roce 1941 velmi omezené.

Čeští Židé mají balíčky spjaté asi hlavně s ghettem Terezín. Odkud a kam všude ale balíčky putovaly – a která z destinací vás osobně překvapila?

Do Terezína zásilky putovaly z celého protektorátu – nejsem si jistý, jak dalece jsou tyto akce zmapovány. Z hlediska zahraničí to bylo poněkud složitější, protože platila britská ekonomická blokáda Evropy. Až koncem roku 1942 a počátkem

roku 1943 udělili Britové několik menších výjimek: povolili omezené zásilky z Portugalska do polských ghetta, ale i do Terezína. To pak byla akce, kterou organizovala československá exilová vláda spolu s židovskými organizacemi, zejména Jointem. Další zásilky pak šly ze Švýcarska, ze Švédska, ale i z Turecka.

Během mého výzkumu mě překvapilo, že někdy koncem roku 1943 se v Austrálii rozšířila zpráva, že se v Londýně organizují zásilky do Terezína. Následně několik desítek židovských uprchlíků poslalo adresy svých příbuzných v Terezíně se žádostí, aby byli zahrnuti do seznamu adresátů těchto balíčků. Tudiž, i když nepřímo, tak i lidé z Austrálie posílali, nebo se alespoň pokusili zaslat balíčky do Terezína. To jen ale ukazuje, jak globální byl holokaust již během války a jak zasáhl i lidi na druhé straně zeměkoule.

Masovější balíčkovou pomoc organizovaly židovské organizace v západní Evropě a USA. Které to byly?

V první řadě to byl určitě Joint ve Spojených státech, a to z důvodu již dlouhodobě existující politiky humanitární pomoci, ale i jejich přístupu k finančním prostředkům, který byl neporovnatelný ve srovnání s jinými organizacemi, včetně těch v Británii. Ale byly i další americko-židovské organizace, které se snažily posílat, třeba Agudas Israel, Světový židovský kongres a další. V Británii pak hlavní akcí pomáhal spoluorganizovat Board of Deputies of British Jews a pak i exilové židovské organizace, včetně těch z Československa a Polska. Další židovské organizace byly ve Švýcarsku, například Relico, které vedl

exulant z Polska Abraham Silberschein, a tak dále. Ale třeba v neokupované části Francie fungovaly i nežidovské organizace, které se snažily pomáhat, například kvakeri.

Jak se k těmto zásilkám stavěly vlády západních zemí?

Západní země byly velmi skeptické a v zásadě tyto zásilky odmítaly. Ale i zde situace během války prošla určitým vývojem. Například Britové zavedli blokádu Evropy již na počátku války. To znamenalo, že nešlo nic posílat, a například i snaha poslat peníze do Evropy, třeba do Portugalska, za účelem posílání balíčků musela být schválena britskou vládou. Ta udělit podobné výjimky dlouho odmítala. První větší porušení snah o udržení blokády ale přišlo již v zimě 1941–1942, kdy Britové povolili větší zásilky do Řecka, kde v té době panoval hladomor. Ty však nebyly určeny pro Židy. I zde to bylo ale spíše motivováno politickými cíli.

Na druhou stranu bylo v prvních letech války možné posílat balíčky ze Spojených států, a třeba Joint organizoval podporu v okupovaném Polsku až do roku 1941. I zde však byla snaha zásilky omezit, a to i ze strany židovských organizací v USA, které se obávaly, že by mohly být nařčeny z dvojí loajality, a chtěly bezvýhradně demonstrovat podporu války proti Německu.

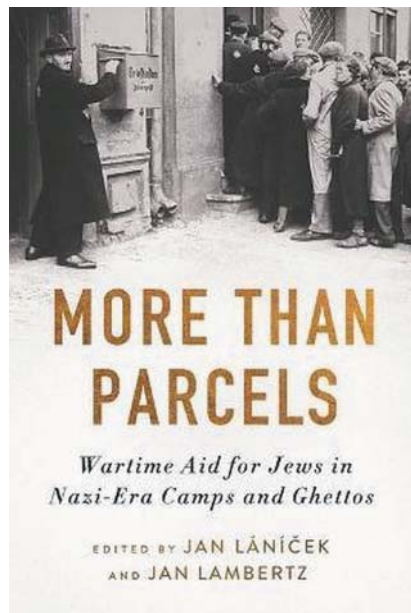
Později Britové udělili menší výjimky, a to až v době, kdy přicházely zprávy o masakrech Židů ve východní Evropě. Jednalo se ale o celkem malé zásilky, třeba československá vláda mohla posílat asi 8000 balíčků za měsíc, podobně i polská vláda, která spolupracovala s britskými židovskými organizacemi. Následně i vláda USA udělila povolení Jointu, aby posílal menší množství z Portugalska. Celkově se ta politika trochu liberalizovala, i když Spojenci až do konce války dávali jasně najevo, že se jedná o gesto dobré vůle, a ne o nějaké akce, které by podporovaly velké množství vězňů v delším časovém horizontu. Jistě panovaly obavy – oprávněné –, že nacisté balíčky konfiskují. Britové pak ale zároveň tvrdili, že je povinností nacistů zajistit výživu pro své vězně. Hlavně v prvních letech války tam panovala zřejmá naivita ohledně toho, jak vypadá nacistická politika vůči Židům.

Byl nějaký přehled o tom, zda balíček skutečně došel tam, kam měl?

Balíčky určitě docházely, a to i na místa, kde bychom to neočekávali. Víme třeba o tom, že některé balíčky ať již ze Slovenska, z protektorátu, ale i ze zahraničí byly doručeny židovským vězňům v Osvětimi. Mnohem větší množství pak bylo doručeno do Terezína, kde to se vši pravděpodobností souviselo s propagandistickou úlohou, kterou toto ghetto plnilo v německých plánech. Z jiných míst víme o doručování balíčků do Lodže, Varšavy, Krakova a dalších ghatt – zejména v první polovině války.

Zároveň ale musíme celkem jednoznačně zdůraznit, že Němci drtivou většinu balíčků konfiskovali, a to i v případě Terezína, kde ten poměr doručených balíčků byl přece jen o něco větší.

Bylo takové posílání i výrazem naděje, že adresáti žijí – že pro ně lze alespoň něco udělat?

Kniha vyšla letos v červnu.

Pro organizátory podobných akcí tyto zásilky dozajista plnily celou škálu funkcí. Jednou z nich byla i naděje, že jim přijde podepsaná doručenka, která by potvrdila, že jejich příbuzní nebo známí jsou naživu. U zasilatelů ze zahraničí pak tady bylo jisté dilema v tom, zda posílat balíčky do ghatt a koncentračních táborek, protože měli oprávněné obavy, že nebudou doručeny, a naopak tím budou podporovat nacisty, kteří si je zabaví pro vlastní potřeby. Pak zde ale byli ti, kteří tvrdili, že i přes podobné riziko je nutné balíčky posílat, pokud je alespoň nějaká naděje, že budou doručeny a mohly by pomoci.

Byli si vědomi toho, že jejich příbuzní s velkou pravděpodobností nežijí, nebo že nacisté balíčky budou konfiskovat, přesto se ale snažili alespoň něco udělat. Ten pocit bezmoci musel být opravdu silný, a zde se konečně nabízela možnost, že by snad, možná, mohli nějak pomoci.

A jsou známy případy, kdy státní zájem a systematické zásilky pomohly vězňům?

Bylo by poněkud iluzorní tvrdit, že tyto často velmi malé zásilky samy o sobě pomohly vězňům přežít – i kdyby byly všechny doručeny. Z dlouhodobého hlediska se v podstatě jednalo o zanedbatelnou nutriční hodnotu, a Němci v té době již používali jiné metody k vraždění židovských vězňů ve vyhlazovacích táborech. Ale na druhou stranu nelze opomenout i mentální vzpruhu, kterou tyto balíčky znamenaly. Najednou jim to připomnělo, že se o ně někdo zajímá, že jim někdo chce pomoci. Ruth Bondyová vzpomínala, že když dostala balíček v Osvětimi, tak jí nejvíce pomohlo to, že byl adresovaný na její jméno, a ne na vězeňské číslo vytetované na předloktí. To v ní opět pomohlo vzbudit pocit lidskosti.

V knize jsme se snažili vysvětlit, že historici často zavrhuji zásilky balíčků s tím, že v podstatě nemohly nic změnit – alespoň pro židovské vězně. My se snažíme tvrdit, že situace je složitější, že se jednalo o důležitou podporu, a to z mnoha důvodů. Samozřejmě nemůžeme opomenout i to, že se jednalo o věci, které vězni mohli vyměnit na černém trhu, a získat tak nějaké výhody pro sebe a své blízké.

Co vám osobně téma přineslo, co na vás nejvíc zapůsobilo?

Nejvíce mě asi překvapilo to, kolik balíčků a podobných zásilek během války po Evropě putovalo. Vždy trochu s nadsázkou říkám, že v podstatě skoro každý za války nějaký balíček poslal. To množství bylo obrovské. Občas lidé poslali jen jeden balíček známým nebo příbuzným, kteří již byli deportováni a prosili o nějakou podporu kvůli nedostatku potravin v Terezíně, ale i jiných ghettech a koncentračních táborech. Existují třeba dopisy poslané do Prahy od deportovaných do Izbice, ve kterých úpěnlivě prosí o nějaké zásilky potravin. Pak ale jsou známy i případy, kdy Židé, kteří ještě žili v Praze nebo v jiných částech Evropy, poslali velmi značné množství balíčků, a vytvořili takovou systematickou akci. (pokračování na str. 9)

ANIMACE, FOTOGRAFIE, OBJEKTY

O několika výstavách v podzimním Tel Avivu

V předvolebním, leč poklidném a slunném říjnovém týdnu si mohli návštěvníci izraelské metropole užívat nejen teplé moře, ale zaběhnout si i na několik výstav, které připravilo Telavivské muzeum umění (Tel Aviv Museum of Art), galerie pozoruhodná jak svou architekturou (novou část z roku 2011 navrhl architekt

David Polonsky: Před bojem. Z filmu *Legenda o zkáze*.

Preston Scott Cohen), tak zajímavými stálými a dočasnými expozicemi.

Až do poloviny února 2023 je přístupný průřez dílem izraelského malíře, ilustrátora, animátora, autora, režiséra a pedagoga Davida Polonského. Ten je v Česku asi nejvíce znám jako spolupracovník režiséra Ariho Folmana, s nímž natočil ceněné animované snímky a napsal grafické romány *Valčík s Bašírem* (film 2008, kniha 2009); *Deník Anne Frankové* (kniha 2017, film *Kde je Anne Franková*, 2021). U nás se zatím nepromítaly další výrazné snímky, na kterých se Polonsky výtvarně podílel: *Futurologický kongres* (2013) na motivy klasika science-fiction Stanisława Lema a *Legenda o zkáze* (2021) na téma židovské občanské války a boje proti Římanům v 1. století o. l. Výstava se věnuje jak Polonského animačním technikám, tak dalším žánrům, jimiž se zabývá.

VŽDYCKY NĚCO NOVÉHO

David Polonsky se narodil roku 1973 v Kyjevě. Když mu bylo osm, odešel s rodiči do Izraele. Vystudoval s vyznamenáním uměleckou akademii Becalet, na niž se později vrátil jako pedagog na fakultu ilustrace a designu. Pracoval v televizi, kde se věnoval animaci dětských pořadů, postupně se stal jedním z nejlepších izraelských ilustrátorů knih, novin a časopisů, světově známých grafických románů

a animovaných filmů; v jeho repertoáru jsou i návrhy kostýmů a hraček.

Proč je Polonsky tak ceněný? Na rozdíl od mnoha ilustrátorů se snaží pro každé nové téma nalézt odpovídající styl a techniku. Před tím, než se pustí do práce, hledá poučení a inspiraci v dějinách malířství, fotografie, filmu, v historii, starých mapách, v lidovém umění, v příbězích pamětníků, v přírodě i městské krajině, mezi přáteli a členy rodiny.

Pro film *Valčík s Bašírem* o masakru v uprchlických táborech Sabra a Šatíla během první libanonské války hovořil Polonsky se dvěma stovkami pamětníků.

Pro obrázky ke knize *List ve tvaru srdce* od Širy Geffen (2019) použil jako podklad staré dřevěné desky, které dodávají ilustracím nádech starých časů. Příběh holčičky Alony a jejího kouzelného zlatého listu se odehrává v realisticky pojatých telavivských ulicích a v knize se prolíná svět magie a moderní současnosti izraelské metropole.

K vtipným ilustracím patří ty, kterými přispěl do knihy milostných příběhů, již sepsali členové komické skupiny Actus Tragicus. Polonsky pro svazek vytvořil a ilustroval příběh *Nápoj lásky*, podaný v groteskně fantaskním stylu neuvěřitelných vyprávění barona Prášila z jeho cesty do Rusi. Mimo jiné čtete: „Povím vám, jakého ponaučení se mi dostalo na ruské stepi od dvou vlků, již se jako zázrakem zachránili před utonutím v bažině. Zakousnuvši se navzájem do krků, velkolepě se nad onen močál vznesli. Na šťastné místo putují dodnes vesničané, aby zde slavili stříbrnou svatbu.“ Ilustrace levitujících vlků připomíná barokní rytiny z 18.

století, tedy z doby, kdy původní baronova dobrodružství vznikla.

Pro animované historické drama *Legenda o zkáze* režiséra Gidiho Dara se věnoval několik let trvajícím detailnímu studiu reálií období Druhého chrámu a přípravných nákresů. Spolu s Michaellem Faustem vytvořili na 1500 obrazů, pro něž se inspirovali u starých renesančních mistrů, hollywoodských velkofilmů a tváří lidí, které znali.

Přiznanou inspiraci mají i některé výjevy z grafického románu *Deník Anny Frankové*: výstava srovnává obraz Edvarda Muncha *Výkřik* a zoufalé gesto hlavní hrdinky.

MICHA BAR-AM

Zatímco ilustrace Davida Polonského zaujmou i mladší návštěvníky, výstava fotografií Michy Bar-Am se zabývá tak citlivými tématy, že na ni děti do 14 let nesmějí. Micha Bar-Am patří spolu s Davidem Rubingerem k otcům zakladatelům izraelské dokumentární fotografie. Narodil se roku 1930 v Berlíně, o šest let později uprchla jeho rodina před nacisty do tehdejší Palestiny a usadila se v Haifě. Jako mladík vstoupil do Palmachu, bojoval ve válce o nezávislost, je jedním ze zakladatelů kibucu Malkija na severu Izraele. Fotografuje od padesátých let – tehdy se zúčastnil archeologických expedic v Galileji a později v Judské poušti, od roku 1957 pracoval jako dokumenta-

D. P.: Levitující vlci a manželé – oslavenci. Příběh *Nápoj lásky*.

rista pro časopis *Bamahane*, pro nějž zachycoval formativní léta Izraele. Roku 1961 se stal jedním z těch, kdo směli dokumentovat proces s Adolfem Eichmannem, roku 1967 mapoval události šestidenní války a v roce 1973 válku jomkipurskou. Jeho válečné snímky se staly světoznámými

a na jejich základě byl pozván, aby se stal členem agentury Magnum Photos. V letech 1968–1992 byl izraelským přispěvatelem listu *The New York Times* a roku 1977 jej ředitel Telavivského muzea umění požádal, aby v galerii založil oddělení fotografie: bylo první svého druhu v zemi a léta ho pak vedl. Jeho snímky jsou velmi známé a měl desítky výstav v Izraeli i zahraničí, především ve Spojených státech.

Co si dnes myslíte o této fotografii? Z projekce snímků Michy Bar-Am.

Čím se současná výstava odlišuje? Je pojata jako představení: v sále naleznete sedm zastavení, každé tvoří velkoformátová obrazovka, na níž běží projekce Bar-Amových snímků. „Rozhýbal“ je filmář Ran Tal, jehož rozhovor s fotografem a jeho manželkou Ornou a synem tvoří komentář k tomu, co diváci vidí.

Snímky, vybrané z archivu čítajícího na půl milionu negativů, tak získávají další dimenzi – pohybem a doprovodným slovem se z nich stávají jedinečné dokumentární-

Opeřenci v galerii: Holubi, supi, čápi, pelikáni, volavky, papoušci a spol.

mi filmy, svědectví o minulých událostech (společenských i úplně soukromých, například porod prvního syna) sdělovaná z více perspektiv. Videotechnika a komentář totiž některé snímky, které jsou samy o sobě působivými výjevy, prohlou-

bí a také třeba upozorní na detail, který může doplnit (či posunout) jejich význam.

Například jeden z legendárních snímků zachycuje izraelské výsadkáře, kteří se během šestidenní války, 7. června 1967, probíjeli Starým Městem až na Chrámovou horu. Bar-Am zachytil skupinu vojáků ve chvíli, kdy hledí vzhůru – s napětím, unavenou radostí, údivem i nervozitou. Na

co se dívají? Byl to okamžik, kdy na měšitě Skalní dóm, která je postavena nad nejposvátnějším místem judaismu, na několik minut zavlála izraelská vlajka. Vojáci sledují upevnění vlajky – a vzápětí její odstranění, které nařídil ministr obrany Moše Dajan, aby neprovokovali muslimské citění. Bar-Amův suchý komentář ke snímku zní: „Tuhle

foto nemám rád.“ Nemá ji rád, protože není příznivcem okázalého vlastenectví, protože upevnění a následné odstranění izraelské vlajky symbolizuje zásadní potíže, s nimiž se židovský stát musí neustále potýkat. Výstava potrvá do 20. prosince 2022 a film, který na základě snímků vznikl, se jmenuje *50 let lásky, války a země*.

PTAČÍ PŘEHLÍDKA

A nakonec: Pro oddech nabízí galerie milovníkům ptactva zábavnou i poučnou přehlídku 400 ptačích postav, které vytvořila Šira Zelwer. Autorka si z atlasu ptactva v Izraeli vybrala 86 nejznámějších druhů a do nejmenších detailů je ztvárnila z vosku, takže opeřenci vypadají jako živí. Vosk je materiál podléhající zkáze v teple, voskoví ptáci tedy upozorňují i na křehkost života na stále teplejší planetě. Není ale třeba říkat, že expozice je hlavně místem, kde si návštěvníci testují své ornitologické znalosti a trumfují se, kdo pozná víc druhů. Mohou tak činit až do 15. března 2023.

Alice Marková

BALÍČEK POSLAL SNAD KAŽDÝ

(dokončení rozhovoru ze str. 7)

Třeba Heinz Prossnitz v Praze nebo manželé Pelsovi v Dánsku. Je zajímavé, že to brali jako naprostou samozřejmost.

V brzké době by měla vyjít v nakladatelství Academia edice dopisů Marie Baderové, které za války posílala svému známému do Soluně. K vydání jsem je připravil spolu s její vnučkou Kate Ottengangerovou. Marie v jednom dopise píše, že vídeňští Židé začali být deportováni do Polska. Když se to dozvěděla, tak jim začala sama od sebe posílat balíčky. To byla její okamžitá reakce. Marie žila v Praze a již v té době měla velmi omezený přístup k potravinám. Přesto ani na chvíli neváhala a ze solidarity chtěla podpořit jiné, kteří byli vyhnáni do polských ghatt. Tento pocit solidarity – i když si jsem vědom toho, že nemůžeme generalizovat a situaci si idealizovat – mě docela překvapil.

Žijete již několik let v Austrálii. Jak se vám tam pracuje a našel jste si tam badatelské téma v rámci svého oboru?

Jsem zde již deset let, tak jsem si pomalu na život a práci na australské univerzitě zvykl. Práce je asi podobná jako na jiných západních univerzitách. Badatelsky se mi podařilo uchytit a přeměrovat výzkum na témata, která lze i takto na dálku zkoumat. V poslední době třeba pracujeme na výzkumu reakcí na holokaust v Austrálii a zaměřujeme se na rodinné kontakty mezi uprchlíky, kteří sem přišli před válkou, ale jejichž blízcí příbuzní za války zůstali v Evropě a často zahynuli. Jde o to ukázat, že se události holokaustu dotkly i Austrálie.

A jak k vám doléhají události ze zámoří: nyní válka na Ukrajině?

Austrálie je od těchto událostí geograficky dost vzdálená a má i své specifické starosti s vývojem v Asii a v Pacifiku – zejména s rozšiřováním čínského politického a ekonomického vlivu, který se zde hodně řeší. Vztahy s Čínou nejsou zrovna nejlepší. Ale i tak zde situace na Ukrajině ovlivňuje život lidí. Australská vláda opakovaně podpořila ukrajinskou vládu a poslala vojenskou a humanitární podporu. Přijala i uprchlíky. Podobně jako v Evropě i zde jsou citelné dopady na ekonomickou situaci, i když určitě ne tak dramatické jako v ČR a dalších zemích.

Alice Marková

ČEKÁNÍ NA MESIÁŠE

Bruno Schulz a dědictví židovské tradice

Před osmdesáti lety, 19. listopadu 1942, byl v drohobyčském ghettu zabit talentovaný polsko-židovský spisovatel a malíř Bruno Schulz. Letos si připomínáme také 130. výročí narození tohoto umělce, který patří k nejoriginálnějším autorům nejen meziválečného dvacetiletí, jež v polské literatuře zrodilo celou řadu vynikajících tvůrců, ale bezesporu i celého 20. století. Jeho dílo nepřestává fascinovat další a další vykladače.

OTCOVA AUTORITA

Narodil se 12. července 1892 v židovské rodině v nevelkém haličském městě Drohobyč, tehdy ležícím na území té části někdejšího polského státu, kterou na konci 18. století zabralo Rakousko. Na drohobyčském gymnáziu vyučoval výtvarnou výchovu a ruční práce. I proto zůstávaly jeho literární pokusy dlouho v šuplíku. Díky doporučení tehdy již zkušené spisovatelky Zofie Nałkowské nakonec mohly Schulzovy povídky vyjít i v knižní podobě. Autor nejprve v roce 1934 vydal soubor *Skořicové krámy*, o tři roky později se pak čtenáři dočkali souboru nazvaného *Sanatorium na věčnosti*. Zájemce o Schulzův literární svět lze odkázat i na bohatý, byť jen zčásti dochovaný soubor korespondence *Kniha dopisů*, který nedávno vyšel i v českém překladu Hanele Palkové. Více textů už Schulz knižně vydat nestihl – nepřežil druhou světovou válku, 19. listopadu 1942 ho v Drohobyči zastřelilo gestapo.

Ač se Bruno Schulz narodil v židovské rodině, ze vzpomínek Schulzových známých a kolegů, které shromáždil Jerzy Ficowski, mimo jiné autor doprovodné studie ke zmíněné korespondenci, víme, že Schulzova rodina se náboženského života drohobyčské židovské komunity aktivně neúčastnila. Na počátku roku 1936 Schulz dokonce z osobních důvodů vystoupil ze židovské náboženské obce. Literární texty jsou však důka-

zem, že alespoň základní povědomí o židovské kultuře i religiozitě autor *Skořicových krámů* měl, ačkoli je jeho dílo jinak nezvykle synkretické a vstřebává inspirace vyrůstající z nejrůznějších tradic. Židovská tematika tedy představuje v Schulzových fantastických, někdy až surreálně laděných prózách

část širšího komplexu motivů vztahujících se k nejrůznějším tradicím kulturním, religiózním i mytologickým, a v tomto kontextu je také třeba ji číst.

Důležitou postavou ve světě dětského hrdiny *Skořicových krámů* je otec Jakub, židovský kupec obchodující se střížním zbožím. Pro svého syna je Jakub autoritou, sdílí spolu svět plný bohaté imaginace, zatímco matka jako by zůstávala mimo hranice jejich fantastního světa, jako by reprezentovala svět pragmatické šedi a nepochopení pro manželovy a synovy eskapády. Úcta k předkům, a především k otci je jedním ze základních kamenů tradiční židovské společnosti. I Schulzovy prózy prozrazují fascinaci patriarchálním židovským světem, což však neznamená, že v nich nenajdeme i nejrůznější groteskní přetvoření tradiční úcty k otci a role, jakou v rámci rodiny plní

(nebo by dle židovské tradice plnit měl). Vždyť otcovy snahy mnohdy vyznívají komicky, jak postupně propadá duševní chorobě, stává se pro okolí (ale nikoli pro syna!) směšným podivínem nasazujícím ptačí vejce a zahanbeně přehajícím před prachovkou služebné Adély.

KNIHA, SYMBOL DOKONALOSTI

Pro Schulzovy texty je klíčová především metafora světa jako textu, respektive knihy. Hrdinové *Skořicových krámů* neustále čtou a luští svět kolem sebe. Skutečnost vnímají jako zašifrovaný komunikát, svět připomíná velkou Knihu a žítí se stává popisováním bílých listů papíru. Podzim z povídky *Druhý podzim* je připodobněn k obrovské knihovně shromažďující „jalovou moudrost 365 dnů slunečního roku“ a jeden jarní den k šibalovi knihovníkovi ochutnávajícímu, dokonce poněkud lehkovážně, „ze zavařenin všech věků a kultur“. Krokodýlí ulice, symbol moderního světa a konzumu, je líčena jako svět brakového čtiva a reklamních prospektů, kde se mezi inzeráty „parazitně zahnízdily podezřelé anonce, dráždivé poznámky a pochybné ilustrace“. Povídka *Noc velké sezony* přirovnává titulní noc, v níž se obchod otce hlavního dětského hrdiny fantastně proměňuje v dávný Kanaán, k falešnému třináctému měsíci, k apokryfu.

Ústředním bodem Schulzova literárního světa je pak bezesporu *Kniha* (tajemný „Autentik“), symbol nedosažitelné dokonalosti, jakási obdoba židovské Tóry jako nejvyšší autority. Stejně jako v jiných případech se i u těchto Schulzových motivů neustále proplétají odkazy na téměř posvátnou váhu textu a psaného slova s groteskními obrazy falešných či přizemních nápodob. „Autentik“ tak Schulzovi hrdinové, například v povídce nazvané přímo *Kniha*, nalézají ve zbytcích starého obrázkového katalogu plného absurdních reklam, do něhož se balí svačiny. Předmětem fascinace se tak v našem nedokonalém světě stává útržek, fragment, zmrzačený zbytek původní dokonalosti. Úkolem nicméně zů-

stává pokusit se nalézt stopy posvátna ve zbytku, ve zlomku, v laciném útržku.

Na židovskou tradici může v případě Schulze odkazovat i motiv „sekundárního stvoření“, tedy rádo by božského konání, které však v sobě nese i jistý prvek rivalizace s Bohem. Otec ze série povídek o manekýnech spekuluje a fantazíruje o vlastním tvoření po božském vzoru, o formování pasivní hmoty, avšak je-li sám „stvořitel“ nedokonalý, mohou pod jeho rukama vzniknout jen bytosti neúplné,

krát už nejen čistě teoretickému – k oživení golema. Otec v povídkách o manekýnech o takovém stvoření spekuluje, zatímco kupříkladu hrdina novely *Jaro* se skutečně pokouší oživit voskové figuríny z panoptika, aby je využil pro své vlastní plány. Obraz umělého stvoření je přitom u Schulze mnohem bližší starším židovským mystickým představám o jazykovém stvoření světa skrze akt pojmenování (v kabale býval golem „oživován“ kombinací písmen hebrejské abecedy),

Bruno Schulz: *Vlastní portrét*, 1920-1922.

omezené a nedokonalé, zkrátka zmrzačené. „Naše stvoření nebudou hrdiny mnohosvazkových románů. Jejich role budou krátké a lapidární a jejich charakter – bez dalších plánů. Často pro jediné gesto, pro jediné slovo vezmeme na sebe námahu povolát je na tu jedinou chvíli do života. Přiznáváme otevřeně: nebudeme klást důraz na trvalost ani solidnost provedení, naše výtvořiny budou jakoby provizorní, k jednorázovému použití...“ Schulzovi hrdinové si mnohdy libují v laciné a nedokonalé nápodobě Božího aktu stvoření, jenž tak zároveň podléhá groteskní deformaci.

UMĚLÉ STVOŘENÍ A MESIÁŠSKÉ OBRAZY

Podobné úvahy lze dovést až k jinému originálnímu obrazu stvoření, tento-

respektive stvoření golema jako jistého magického úkonu, než pozdějším modifikovaným legendám o umělé bytosti jakožto sluhovi člověka, respektive hrozbě, jakou takové stvoření pro člověka představuje. V případě *Skořicových krámů* to souvisí i s obecnějším motivem metamorfózy, neustálé proměny, nestálosti forem. Každá forma se ve světě Bruna Schulze může znovu rozpadnout, proměnit v jinou – a taková „vražda“, jak autor píše, není hříchem, neboť znovu umožňuje povstat čemusi novému. Obětí takového řetězce metamorfóz se posléze stane i sám otec dětského hrdiny a vypravěče v jedné osobě, který se v závěrečné povídce souboru *Sanatorium na věčnosti* postupně proměňuje v řadu forem, aby nakonec jako uvařený krab potupně zanechal jednu ze svých kon-

četin v míse ztuhlé rajske omáčky a aspiku.

Doplňme ještě, že židovské kořeny mohou mít u Schulze i jeho mesiášské obrazy. Mesiáš by měl světu vrátit jeho původní, dokonalou podobu, měl by svět vykoupit a završit tak *tikkun*, proces nápravy světa známý z kabaly. Na Mesiáše však Schulzovi hrdinové jen marně čekají. V povídce *Geniální epocha* evokuje klidný jarní den plný tichého očekávání následující obrazy: „V takový den přichází Mesiáš až na břeh obzoru a hledí odtud na zemi. A když ji tak vidí bílou, tichou, s jejími blankyty a zamyšlením, může se stát, že přehlédne hranici, modravá pásma oblak se mu podloží pod nohy jako přechod a sám nevěda, co činí, sestoupí na zem. A země si ve svém zadumání ani nepovšimne toho, který sestoupil na její cestu.“ V židovské religiózní tradici, zejména té ovlivněné tzv. luriánskou kabalou, má příchod Mesiáše svá specifika. Ten totiž není chápán jako výjimečný jedinec, který světu přinese spásu – Mesiáš proces nápravy světa pouze završí, bude v podstatě anonymním, nenápadným jedincem. To člověk má v rukou moc napravit svět. Schulzovi hrdinové jako by se o to pokoušeli, ale neuspějí; svět dál setrvává v hříchu.

MICHALA BENEŠOVÁ

(Text vychází z monografie autorky *Ve světle kabaly. Židovská mystika v polské literatuře meziválečného období*, 2017. Citáty z českého vydání Schulzových povídek *Skořicové krámy* z roku 1968 přeložili Hana Jechová, Erich Sojka a Otakar Bartoš.)

* * *

VEČER BRUNA SCHULZE

Srdečně zveme na Večer Bruna Schulze, který se koná 23. listopadu od 18.00 v kavárně a knihkupectví Božská Lahvice (Bílková 122/6, Praha 1). *Knihu dopisů* představí její překladatelka, judaistka a polonistka Hanele Palková a redaktor Jan Jeništa. Součástí večera bude komorní koncert klezmer hudby v podání akordeonistky Anežky Gebauerové a houslisty Jiřího Macháčka, šéfredaktora nakladatelství Protimlův a vydavatele knihy. Večer Bruna Schulze se koná ve spolupráci Polského institutu v Praze a Židovského muzea v Praze.

JEDENÁŠŤ POPRAVENÝCH

Pred 70 rokmi sa konal proces so Slánskym a spol.

V čase písania tohto textu sme pri spoločnom obede s priateľmi Petrom Salnerom a Egonom Gálom hovorili aj o „procesoch“. Obed bol chutný, atmosféra príjemná, rozišli sme sa v skvelej nálade. Cestou domov som stretol v trolejbuse poslanca, vzdelaného a kultivovaného pána. Spýtal sa, čo robím, a reč sa zvrtila na proces. Pán poslanec (ktorého si vážim) povedal, že Slánskeho a spol. ľutuje v rovnakej miere ako Ernsta Röhma a že Slánsky a jeho spoločníci mali podiel na justičnej vražde Milady Horákové a to im nevie odpustiť. Ale téma ho natoľko vytočila, že nestihol vystúpiť a previezol sa o zástavku ďalej.

Tento prolog píšem v nádeji, že tí, ktorí sa zamyslia nad procesom so Slánskym a jeho spoločníkmi, sa neprevezú o zástavku ďalej.

V dňoch 20.–27. novembra 1952, teda pred 70 rokmi, sa konal „proces s vedením protištátného sprisahaneckého centra na čele s Rudolfom Slánskym“. Patril do radu podobných, umelo zin-

Klement Gottwald pri rozhlasovom prejave.

scenovaných procesov, ktoré na prelome štyridsiatych a päťdesiatych rokov 20. storočia prebiehali v komunizmom postihnutých európskych krajinách. Režisér a organizátorom týchto procesov bol Kremel, za technickú realizáciu zodpovedala (v Československu) komunistická Štátna bezpečnosť riadená sovietskymi poradcami.

V povojnovom období sa procesy stali jednou z metód, ktorou si Soviet-

sky zväz a jeho vodca Josif Stalin zabezpečovali vazalskú podriadenosť

svojich východoeurópskych satelitov. Boli aj súčasťou ťaženia medzinárodného komunizmu proti Juhoslávii a Josipovi Broz Titovi, ktorého „zločinom“ bolo odmietnutie poslušnosti proti príkazom Moskvy. Stálym rysom procesov bolo prejavenie nenávisťi voči Západu, predovšetkým voči Spojeným štátom.

Zo širšieho pohľadu proces súvisel so zmenenou paradigmou vzťahov Sovietskeho zväzu k Štátu Izrael, ktorý Sovieti po jeho vzniku (14. mája 1948) podporovali. V priebehu roku 1949 sa situácia zmenila a v Sovietskom zväze odštartovala intenzívna antisemitská kampaň. Verejne známe židovské postavy sa v niektorých prípadoch stali obeťami justičných alebo iných vražd. Izrael už nebol v očiach sovietskej vrchnosti považovaný za spojenca, ale stáva sa (popri Spojených štátoch) stelesnením nepriateľa. To všetko sa podpisalo pod atmosféru procesu so Slánskym a jeho spoločníkmi a s tým súvisí najvýraznejší rys procesu – jeho antisemitizmus.

ŽIDOVSKÝ PÔVOD

Prejavoval sa od výberu obžalovaných až po záverečné prejavy prokurátora a sudcov. Od začiatku procesu sa zdôrazňoval židovský pôvod obžalovaných, ich výchova v židovských

rodinách. V obžalobnom spise sa opakovane objavovala formulácia „židovského pôvodu“ (pôvodne mala byť použitá drsnejšia formulácia „Žid“, Gottwald to zmenil). Ešte častejšie, ako termín „Žid“, „židovský“ sa vyskytoval termín „sionistický“: „sionistické zločiny“, „banda sionistov“, „agent sionizmu a gestapa“ a podobné termíny. Samotná obžaloba má v tlačou vydanéj súdnej zápisnici z procesu rozsah 41 strán a termín „sionista“ („sionistický“) a „Žid“ („židovský“) je v nej spomenutý minimálne 42krát. S rovnakou frekvenciou sa vyskytuje aj v takmer päťstostranovom zvyšku súdnej zápisnice. Signifikantné je aj to, že v zápisnici sú k menám obžalovaných alebo svedkov pripájané v zátvorke aj ich pôvodné, „židovský“ znejúce mená, napr. André Simone (Otto Katz), Landa (Landau), Lomský (Lieben) atď.

Celkove figurovalo v procese 14 obžalovaných, z nich bolo podľa obžaloby 11 Židov (Rudolf Slánsky, Bedřich Geminder, Ludvík Frejka, Bedřich Reicin, Arthur London, Vavro Hajdu, Eugen Löbl, Rudolf Margolius, Otto Fischl, Otto Schling a André Simone), dvaja Česi (Josef

Rudolf Slánsky patril k najmocnejším mužom KSČ.

Frank a Karel Šváb) a jeden Slovák (Vladimír Clementis). O tom, kto bude súdený, sa rozhodovalo v Moskve, Stalin sa osobne veľmi zaujímal o proces a opakovane sa dožadoval informácií o priebehu vyšetrovania.

Vyšetovanie a vypočúvanie obžalovaných bolo v celom rozsahu absurditou. Obvinení sa museli priznať k činom, ktoré nemali ani minimálnu súvislosť s realitou a miestami si vzájomne protirečili. Požiadavky na „priznania“ sa v priebehu vyšetovania menili. Ich finálnu podobu sa museli obvinení naučiť naspamäť podľa písomnej predlohy tak, ako sa herci učia divadelné role. Vyšetrovatelia ich prísne skúšali a v prípade, keď sa obžalovaní dopustili pri skúške chyby v prednese „priznania“, aj trestali. Proces je teda právom označovaný ako divadelný monsterproces a stojí za zmienku, že mal (rovnako ako divadlo) aj svoju generálku.

Požadované „priznanie“ obžalovaných sa vynucovalo kombináciou fyzického a psychického mučenia bez akýchkoľvek obmedzení, ktoré si ľudstvo v priebehu humanizácie justičného systému od stredoveku až do 19. storočia stanovilo.

NAJVÄČŠÍ ZO VŠETKÝCH

Proces so Slánskym a jeho spoločníkmi má viacero smutných prvenstiev. Bol najväčším zo všetkých podob-

Prokurátor Josef Urválek žádá nejvyšší tresty.

ných procesov konaných vo východnej Európe (s výnimkou Sovietskeho zväzu) a bol tiež najväčším procesom v dejinách Československa. Medzinárodnú verejnosť šokoval aj brutalitou rozsudkov, zo 14 obvinených bolo 11 odsúdených k trestu smrti a zvyšní traja dostali trest doživotného väzenia (Artur London, Eugen Löbl a Vavro Hajdu). Žiadosť odsúdených o milosť adresovaná prezidentovi Gottwaldovi

bola zamietnutá napriek tomu, že Slánsky bol desiatky rokov najbližším spolupracovníkom Gottwalda a väčšinu z odsúdených prezident dobre poznal.

Proces môžeme pre absurditu žaloby, spôsob vyšetovania, mučením vy-

Na tribúně v roce 1948: M. Švermová, gen. taj. KSČ R. Slánský, K. Gottwald, A. Zápotocký a V. Nosek.

nútené priznania a brutalitu rozsudkov prirovnať k inkvizítnym procesom stredoveku.

Na zdecimovanú židovskú komunitu zapôsobil tento proces (silne pokrytý médiami vrátane priameho rozhlasového prenosu) výraznejšie ako na majoritnú spoločnosť. Každý súdny človek musel vidieť výrazne antisemitské črty procesu. Majoritná verejnosť reagovala pod vplyvom masívnej propagandy protizidovskými prejavmi a zo strany štátnej moci došlo na základe rôznych vykonštruovaných obvinení k početným perzekúciám židovských obyvateľov Československa (zatýkanie, výpovede zo zamestnania a pod.). Nie je však známe, že by úradne deklarovaným dôvodom zatknutia bol židovský pôvod. K dôsledkom procesu patrí zmena postoja mnohých židovských občanov Československa voči štátnej moci a vládnucej komunistickej strane.

PO PROCESĚ

Oficiálny pohľad na proces so Slánskym a spol. sa začal meniť niekoľko rokov po jeho skončení a stal sa indikátorom aktuálnej politickej situácie. Z troch obžalovaných, ktorým sa podarilo prežiť, sedeli dvaja (Vavro Hajdu a Artur London) v komunistických žalároch do r. 1956, tretí (Eugen Löbl, zatknutý už r. 1949) až do roku 1960.

Popraveného R. Slánskeho a jeho spoločníkov rehabilitoval súd v roku 1963. Komunistická strana (KSČ) po mnohých výhradách, relativizovaní a zľahčovaní zločinov komunistickej štátnej moci, po neustále sa meniacich, ale zároveň protirečivých formuláciách, po snahách zamlčať pravdu, napokon pod tlakom faktov uznala proces so Slánskym za nezákonný a vykonštruovaný až v reformnom roku 1968. Po okupácii Československa Sovietskou armádou a následnej „normalizácii“ sa čiastočne vrátila k predchádzajúcej rétorike. Celkom otvorene sa o procese a s ním spojených

okolnostiach začalo hovoriť až po roku 1989. Na Slovensku ostáva táto téma na okraji záujmu historikov.

SÚČASNÝ POHĽAD

Dnes vládne zhoda v tom, že proces bol v hrubom rozpore s elementárnym poňatím práva a spravodlivosti, bol zinscenovaný a vynesené rozsudky predstavujú zneužitie justície. V prípade hrdelných rozsudkov sú justičnými vraždami. Napriek jednotnému pohľadu na proces ako zinscenované

Rudolf Slánský v soudní síni.

divadlo a hrubé zneužitie justície sú postoje k jednotlivým obžalovaným značne diferencované, čo platí obzvlášť na Slovensku. Busta jediného „árijského“ Slováka v tomto procese – Dr. Vladimíra Clementisa – bola slávnostne odhalená v priestore ministerstva zahraničia pred 15 rokmi. Parlamentnú rozpravu, ktorá sa viedla

v súvislosti s uznaním jeho zásluh, prirovnali komentátori k politickému obchodu. Ľavicoví sympatizanti komunistického režimu vzdali hold zakladateľovi HSĽS Andrejovi Hlinkovi, začo sympatizanti slovenského ľudáctva uznali zásluhy komunistu Vladimíra Clementisa. Obidvaja menovaní sa musia „otáčať v hrobe“, pretože predstavovali protipóly niekdajšieho politického spektra. Dnes je však podstatné, že obidvaja boli „dobrí Slováci“ (nech už pod tým rozumieme čokoľvek). Pamiatku Dr. Clementisa si slovenská spoločnosť zachováva, sú po ňom pomenované ulice, námestia, parky. O ďalších odsúdených, ktorí majú rovnako ako Clementis korene na Slovensku (Vavro Hajdu, Eugen Löbl, prípadne aj Oskar Langer), sa na Slovensku nehovorí, verejnosť ich nepozná a historici im nevenujú pozornosť. Zvláštna je

aj skutočnosť, že proti adorovaniu komunistických politikov, ktorých busty alebo iné artefakty prežili rok 1989 (prípadne ich inštalovali neskôr, ako bustu Vasila Biľaka v Krajnej Bystrej), sa neraz protestovalo, ale neobjavil sa ani náznak protestu proti adorácii V. Clementisa (výnimkou je článok Františka Mikloška v *Denníku N* z 31. mája 2022). Ostatní obvinení, vrátane tých zo Slovenska, sú prehliadaní, zabudnutí a pre historikov problematickí. Môžeme diskutovať, či jediným rozdielom medzi presvedčeným komunistom Dr. Clementisom a ostatnými obvinenými je jeho nežidovský pôvod (práve to obvinení nepovažovali za dôležité), alebo pri adorácii Clementisa zohral svoju rolu jeho absolútny trest. Zdá sa, že slovenská spoločnosť chápe Clementisa ako „nášho človeka“, navyše nespravodlivo popraveného, čo nepociťuje smerom k „neárijom“ E. Löblovi a V. Hajdu.

Proľudácky orientovaná historiografia na Slovensku (napr. Ústav pamäti národa, Matica slovenská, cirkevní historici) venuje svoju pozornosť množstvu procesov (vrátane zinscena-

ných), v ktorých boli obvinení a súdenní niekdajší exponenti slovenského fašistického štátu či predstavitelia katolíckej cirkvi, ale vyhýba sa analýze najväčšieho monsterprocesu československých dejín.

ZÁVER

Hlbší pohľad na Slánskeho proces vrátane jeho pozadia je snáď najvýraznejšou ukázkou obludnosti komunistického systému v Československu. Spoločnosť sa s ním nikdy nevyrovнала a aj dnešná historiografia

Vynesení rozsudku: jedenáct trestů smrti a tři doživotí. (Použité fotografie archiv.)

má problém s jeho hodnotením. Signifikantná je snaha zabudnúť na proces a nepripomínať si jeho obeť, prípadne ich transformovať do inej polohy. Prípad „transformácie do inej polohy“ demonštruje vyššie spomenutý V. Clementis, ktorý je dnes vnímaný ako Slováčok a národník a nie ako komunistický politik, čo nepochybne bol.

Obeť procesu (vrátane troch preživších) je ťažké zaradiť do šablóny. Boli obeťami, alebo spolutvorcami komunistického teroru? Historiografia spredu roku 1989 sa vždy snažila spojiť tieto dve charakteristiky. Podľa nej boli 14 odsúdení v procese „obeťami nezákonnosti“, ale zároveň strojcami komunistického teroru. Hovorilo sa, že ich zomleli mlyny, ktoré pomáhali roztočiť.

Je niekoľko dôvodov na odmietnutie tohto názoru. V prvom rade je to skutočnosť, že „sprisahanecké centrum“ predstavovalo vo vzťahu ku komunizmu veľmi heterogénnu skupinu. Do „centra“ patrili viacerí komunistickí funkcionári, ktorí mali nesporne vysokú mieru spoluzodpovednosti za zavádzanie komunistického teroru do

povojnového Československa. Bolo by správne postaviť ich pred súd a súdiť za zločiny, ktoré spáchali. Ale zinscenený proces nie je a nemôže byť náhradou za súdnu spravodlivosť.

Na druhej strane medzi obžalovanými boli aj ľudia, ktorých by sme s predošlou skupinou nemali stotožňovať. Viacerí z obžalovaných boli odborníci (ekonómovia, národohospodári, právnici – špecialisti vo sfére medzinárodného obchodu). Vstup do komunistickej strany im vzhľadom na ich životné skúsenosti a dobové okolnosti môžeme dnes len ťažko vyčítať. Medzi členov „sprisahaneckého centra“ ich zaradili preto, že uprednostňovali hospodárske záujmy Československa pred záujmami Sovietskeho zväzu. Teda robili presne to, čo bolo ich úradnou povinnosťou. Na podoprenie predošlých viet zacitujem z hesla „Margolius“ v českej

Wikipédii:

„Skupina okolo Slánskeho sa skladala z celej rady osobností. Na jednej strane bol Slánsky, patriaci k tým, ktorí do Československa zaviedli stalinistický režim. Uprostred bol Vladimír Clementis, komunista a jeden zo zakladateľov februárového prevratu. Na rozdiel od Slánskeho nestratil súdnosť a odvážil se kritizovať pakt Stalina s Hitlerom. Na opačnom konci škály bol Rudolf Margolius.“

Slánskeho proces je súčasť československej histórie. Zasluhuje si objektívny pohľad, bez zjednodušeného obrazu sveta a bez spájania role obetí s rolami páchatel'ov. Platí to aj v prípade, keď objektívny pohľad predstavuje „chodenie po tenkom ľade“. Spravodlivosť sa nedá dosiahnuť relativizovaním jedných zločinov ich porovnávaním s inými zločinmi. Slánskeho proces môžeme chápať ako inkarnáciu politických dejín komunizmu v Československu.

Rád by som veril, že nikdy v budúcnosti nebude spoločnosť konfrontovaná s niečím podobným.

JARO FRANEK

KÁMEN A VZPOMÍNKA

Slavnostní odhalení v Dobré Vodě Lipnické na Vysočině

V dubnovém čísle *Rch* (4/2022) se mohli čtenáři seznámit s životem

a osudem Heleny Šmolkové, hostinské, obchodnice a vyhlášené kuchařky z Dobré Vody Lipnické na Vysočině. Židovská kelnerka „Krásná Helena“, jak ji místní, někteří ironicky, většinou však se sympatiemi přezdívali, sdílela se svými sousedy a hosty z okolí nelehký, ale v mnohém i zajímavý a dobrý život na vsi mezi dvěma světovými válkami, a se svými souvěrci potom pronásledování, transporty a lágry. Jejího syna Adolfa, kterého s láskou titulovala „náš pan Fritzi“, zavraždili nacisté na samém konci války v Osvětimi. Ona sama se z Terezína vrátila, po nějaké době znovu otevřela hostinec a vařila a šenkovala pro své hosty, mezi který-

Dobrá Voda Lipnická v podzimním slunci.

mi už definitivně chyběli místní Židé, až do roku 1966. Krátce nato, v roce 1967, zemřela a byla pochována na židovském hřbitově ve Světlé nad Sázavou.

RODINĚ ŠMOLKOVÝCH

Nezávislý podmelechovský spolek, o jehož záslužné činnosti jsme už referovali (*Rch* 7/2022), si ve své snaze zabránit zapomínání, lhostejnosti, blbství, ignoranci a ničení duchovních evropských hodnot může připsat celou řadu dílčích, ale důležitých výsledků. Mezi ně nejnověji patří slavnostní odhalení Kamene zmizelých a umístění pamětní tabulky, věnované židovské rodině Šmolkových, které se uskutečnilo 28. října 2022 na návsi v Dobré Vodě Lipnické u bývalého hostince.

Přišlo hodně lidí, členů spolku i příznivců a také zástupci obce Dolní Město,

Bývalý hostinec rodiny Šmolkových v Dobré Vodě Lipnické. Foto jd.

ke které dnes Dobrá Voda patří. Miloš Doležal měl hezkou řeč o životě a osudu manželů Šmolkových i jejich syna Adolfa, zahrála klezmerová juniorská kapela Mechaje z Ledče, předseda spolku Jan Kárník se zástupcem FŽO odhalili Kámen zmizelých před bývalým hostincem a pamětní tabulku na něm a byla pronesena modlitba za duše zesnulých a zavražděných. Den byl krásný, slunečný a podzimně zbarvený. Účastníci se pak odebrali k nedalekému pomníku obětí obou světových válek a v den svátku vzniku Československé republiky před sto čtyřmi léty vzpomněli na ty, kdo v nich zahynuli.

TAM V ZATÁČCE

Třetí a poslední část programu se odehrála v Rejčkově, kam vede z Dobré

Vody do kopce z kopce silnička a kam je to, jak se na kamenité Vysočině nabízí, co by kamenem dohodil. Tam v hostinci Kulturní dům představil nejnovější publikaci spolku s názvem *Tam, v zatáčce, potkáš útulnou hospo-*

Účastníci slavnostního odhalení.

du a podtitulem *Dobrá Voda Lipnická, Helena Šmolková a příběh její rodiny* její autor, básník spisovatel a také novinář Miloš Doležal. Knížečka, krásně vypravená dalším členem spolku Lubošem Drtinou, obsahuje vedle řady původních i historických fotografií, kreseb a reprodukcí i povídku Zdeňka Matěje Kuděje *Krásná Helena*. Tu, po určité polemice s Kudějem co do fyzické podoby paní Šmolkové z pléna, přednesl s velkým úspěchem herec Hanuš Bor.

Dále následovala bramborová polévka, párky, sekaná, pivo, kořalky a další speciality, pro které je

Vysočina populární i daleko za hranicemi tohoto starobylého kraje.

(jd)

MIRJAMINA STUDNA a další příběhy

Z knihy *Hebrejské vyprávění mezi středověkem a raným novověkem*

POPUDLIVÝ ČLOVĚK A LÉČIVÁ VODA ZE ZÁZRAČNÉ STUDNY

Příběh o jednom člověku, jehož tělo bylo plné boláků. Jeho žena šla po skončení sabatu načerpat vodu. Zdržela se tam hodinu nebo dvě a stal se jí zázrak: Byla to totiž Mirjamina studna a ona z ní naplnila svůj džber. Když se vrátila k manželovi, zlobil se na ni a řekl: „Kde jsi celou dobu byla?“ Jak se rozzlobila, džber spadl z ramene, voda se rozlila na zem a několik kapek vyšplíchlo i na jeho tělo. Všude, kam voda dopadla, se jeho tělo zhojilo. Na to platí, co řekli učenci: „Popudlivý člověk na sebe přivolá zase jen hněv.“ Proto se člověk musí ke své ženě chovat laskavě.

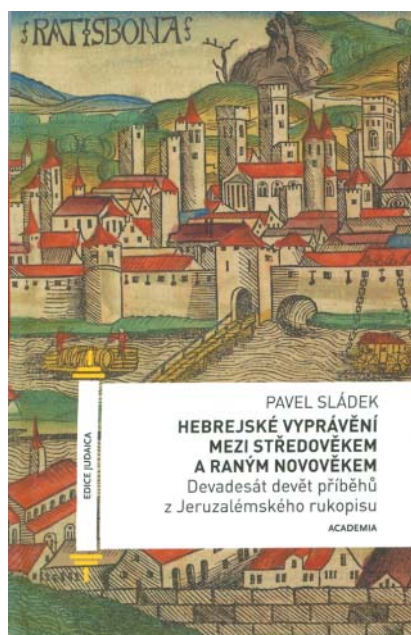
Mirjamina studna byla uschována v Tiberiádkém jezeře. Vždy na konci sabatu se vrací ke každému pramenu a ke každé studni. Kdokoli je nemocen a ví, kde se Mirjamina studna [právě] nachází a napije se z její vody – okamžitě se celé jeho tělo uzdraví, i kdyby bylo plné boláků.

Naši učenci řekli: „Člověk nikdy nemá být u stolu nedůtklivý.“

O KRÁVĚ, KTERÁ DODRŽOVALA ŠABAT

Příběh o jednom Židovi, který měl krávu. Jeho majetek se ztenčil, tak krávu prodal Nežidovi. Poté, co si ji vzal a oral s ní po šest pracovních dní, vyjel s ní orat také o šabatu. Klekla si a klesla pod nákladem. Mlátil ji, ale ona se nehnula z místa. Když to viděl, šel k Židovi, který mu ji prodal. Řekl mu: „Pojď a vezmi si svou krávu, protože s ní mám velké trápení. Několikrát jsem ji udeřil, ale stejně se nehně z místa.“ Ten muž pochopil, že se tak chová kvůli šabatu, protože byla naučena o šabatu odpočívát. Řekl mu: „Pojď, já ji přinutím, aby vstala.“ Šel a pošeptal jí do ucha: „Krávo, která jsi byla v mém vlastnictví, orával jsem s tebou po šest pracovních dní a o šabatu jsi odpočívala. Nyní tvé hříchy způsobily, že jsem tě prodal a jsi ve vlastnictví Nežida. Prosím, postav se a orej.“ Ona se hned postavila a začala orat. Nežid mu řekl: „Nechci si tvoji krávu vzít. Až do tohoto okamžiku jsem ji nedokázal přinutit, aby vstala. Nemohu za tebou chodit [128r] vždy, když nebude chtít orat, abys přišel a přinutil ji tím či oním způsobem vstát.

Nenechám tě odejít, dokud mi neřekneš, co jsi jí řekl do ucha. Co když jsi použil nějaká zaklínadla, a proto vstala a začala orat? Vždyť já jsem se s ní mořil a nabil jsem jí, a přesto nevstala a nezačala orat.“ Žid jej začal uklidňovat a řekl mu: „Nedej Bůh, abych na ni použil nějaká zaklínadla. Žádné čary jsem nepoužil, ale tak a tak jsem ji zvedl, takže vstala a začala orat.“ Nežid se však ulekl a provedl si odvození, že platí-li něco v méně závažném případě, platí to tím spíše v případě závažnějším: Jestli tahle kráva, kte-

rá ani nedokáže mluvit a nemá poznání, pozná svého Stvořitele a ví, že je šabat, pak já, kterého stvořil ke své podobě a dal mi poznání, bych toho měl být schopen tím spíše. Ihned učinil pokání, přistoupil k židovství. Zasloužil si získat Tóru a jmenoval se pak rabi Chanina ben Torta (Kráva) a až dodnes se traduje halacha jeho jménem.

A pokud se divíš, že se někdo přiblížil k perutím Boží přítomnosti skrze krávu, tak se nediv, protože Izrael je očišťován skrze krávu, jak je řečeno: Ať k tobě přivedou červenohnědou krávu bez vady a bez poskvrnění, na niž dosud nebylo vloženo jho atd.

JEHUDA HE-CHASID VYŠETŘUJE VRAŽDU

Stalo se, že si jeden Žid najal dva Nežidy, aby mu upevnili střešní trámy a po-

kryli je. Když střechu pokrývali, viděli mnoho peněz a majetku skrze otvory ve střeše do horního patra domu onoho Žida. Ti dva Nežidové se domluvili a jednomyslně uradili, že ty peníze chtějí vzít a do domu se v noci vloupat. A tak učinili. V noci oba vylezli s pomocí háku na střechu. Jeden z nich vzal lopatu a uhořel svého druhu do hlavy, takže spadl ze střechy a zemřel. Ležel tam celou noc a nikdo nic netušil, pouze jeho druh, jenž jej zabil. Ten pobral vše, co mohl.

Když se rozbřesklo a lidé začali chodit na trhy a po ulicích, všimli si mrtvolky ležící v židovské ulici. Velmi se divili a říkali si, kdo ho tak mohl zabít, a protože ležel v židovské ulici, začali křičet na Židy a říkat, že jej zabil Žid. Veškerá chudina města Řezna se shromáždila proti Židům, aby je zabila. Těm pro jejich hříchy zbledly obličeje a zděsili se, protože ti, kdo je nenáviděli, na ně udeřili tak náhle, že nebyli schopni odpovědět. Doneslo se to rabimu Jehudovi he-Chasidovi do židovského domu, jehož horní patro bylo otočeno do židovské ulice. Rabi Jehuda he-Chasid vystrčil hlavu z okna v tomto horním patře obráceném do židovské ulice. Zavolal na měšťany a řekl jim: „Co si vyberete? Pečlivý soud, nebo masakr? Vyslechněte naše slova a proveďte vyšetřování. Nečinite dnes, čeho byste zítra nebo po čase litovali.“ Měšťané odpověděli: „Máš pravdu.“ Měšťané tedy vyhlásili mír s Židy, dokud je nevyslechnou. Rabi Jehuda he-Chasid se pak stal mluvčím za svou obec. Povstali příbuzní zavražděného a obvinili Židy, že ho zabil. Rabi Jehuda he-Chasid odpověděl: „Všichni víme, že byl zabit v noci, ale nemůžete jasně dokázat, kdo ho zabil, neboť nejsou žádní svědci. Pokud ale chcete, nechám ho ožít, ať vám sám řekne, kdo ho zabil, a ať vám vypoví, jak se celá ta věc odehrála.“ Řekli mu: „Jestli můžeš tohle učinit a dodržet svá slova, pak jsme ochotni věc vyšetřit, abychom se dobrali pravdy.“ Rabi Jehuda he-Chasid přikázal, aby zavřeli městské brány a vrah nemohl utéct. Pak rabi Jehuda he-Chasid napsal amulet, který vložili na dlaň zavražděného. A zavražděný se postavil a vyprávěl měšťanům a rychtáři celou událost od počátku až do konce a sdělil jim také jméno svého druhu, který jej zabil. Rabi Jehuda he-Chasid řekl rychtáři a měšťanům: „Nyní vidíte, že na nás hřích neleží.“ Odpověděli mu:

„Uznáváme, že jste syny Boha, jenž vám činí zázraky, jako byl tento. Skutečně, kdyby vás chtěly nežidovské národy spravedlivě soudit, není lidu ani jazyka, [137r] který by vám mohl vládnout.“ Poté, co zavražděný vypověděl vše o vrahovi, vzal rabi Jehuda he-Chasid amulet z jeho ruky a on byl mrtev jako předtím. Vraha zabili, rozsudek nad Židy byl odvolán a byli zachráněni.

SUĎ KAŽDÉHO V JEHO PROSPĚCH

Příběh o rabim Jehošuovi. Procházel se po trzích Jeruzaléma a Říma. Spatřil jistou dámu a sňal si modlitební řemínky, když od ní byl na čtyři lokty, a dal je svým žákům. Vstoupil do jejího domu a zamkl se tam před nimi. Když vyšel ven, omyl si ruce, nasadil si modlitební řemínky a řekl svým žákům: „Moji synové, když jsem šel za tou dámou, z čeho jste mě podezřívali?“ Řekli: „Že snad jednáte o nějaké státní věci.“ „A když jsem si sňal modlitební řemínky, z čeho jste mě podezřívali?“ Řekli mu: „Snad aby slova Tóry nevstoupila na nečisté místo.“ „A když jsem před vámi zamkl dveře, z čeho jste mě podezřívali?“ Řekli mu: „Snad je mezi námi žák, který není hoden [vstoupit].“ „A když jsem vyšel a umyl se, z čeho jste mě podezřívali?“ Řekli mu: „Snad nějaká její slina padla na tvůj oděv.“ Řekl jim: „Při Bohu, přesně tak to bylo. A protože jste mě soudili v můj prospěch, také Svatý, budiž požehnan, vás bude soudit ve váš prospěch.“

DOSLOVNÝ VÝKLAD JEDINÉHO VERŠE

Příběh o jednom člověku, který se nenaučil víc než jeden verš. Poté, co slyšel tento verš od svého učitele, pouštěj svůj chléb po vodě, chodil každého dne a házel svůj krajíc do vody. Jistá ryba si navykla připlouvat a chléb sníst. Zesílila natolik, že žrala ostatní ryby. Když to ryby viděly, šly všechny za leviatanem a řekly mu: „Náš pane, máme mezi sebou rybu, která vyrostla tak, že nás požírá a my před ní nemůžeme obstát.“ Leviatan řekl té rybě: „Jak to, že jsi vyrostla o tolik víc než ostatní ryby?“ Řekla mu: „Můj pane, jistý člověk přichází každého dne a hází svůj chléb do vody a já ho vždy sním.“ Leviatan jí řekl: „Přived toho člověka.“ Odpověděla: „Jak ho mám přivést? Což není na souši a já ve vodě?“ Řekl jí: „Jsi velká, tak jdi a spolkní ho.“

Přivedla tedy onoho člověka k leviatanovi. Když k němu přišel, leviatan tomu muži řekl: „Proč házíš svůj krajíc do vody?“ Řekl mu: „Slyšel jsem od svého učitele tento verš: Pouštěj svůj chléb po vodě, po mnoha dnech se s ním shledáš.“ Řekl mu: „Takto tedy naplňuješ Mojžišovo učení?“ Odpověděl: „Ano.“ Řekl mu: „Otevři ústa!“ On otevřel ústa a [leviatan] mu do nich třikrát plivl. Naučil ho tak sedmdesát jazyků a celou Tóru. Pak řekl leviatan oné rybě: „Spolkní ho a odvez ho na souš.“ Padl únavou a dostal se na místo, kam nepřicházeli žádní lidé. Spatřil dvě vrány, jak se jej chystají sežrat. Řekly jedna druhé: „Vidíš toho ležícího mrtvého člověka?“ A ta druhá jí odpověděla: „Sletíme dolů a sežereme ho.“

Kresba Mark Podwal.

Sletěla dolů a začala ho jemně oklovávat na nohou a od nohou až po pupek a od pupku k očím. Tehdy rozevřel ruku a chytil ji za nohu a ona začala křičet na svého otce: „Otče, otče, věz, že jsi mě vydal do rukou člověka, kterého nemohu přemoci, pospěš!“ Když otec slyšel, že jeho syn takto křičí, začal plakat a řekl: „Běda mi kvůli mému synovi,“ a řekl: „Ty, člověče, nech mého syna jít!“ A dodal: „Kéž dá Bůh a porozumíš mému jazyku.“ A on jeho jazyk znal. [Pták] řekl: „Vstaň, kopej pod sebou a nalezněš tam skrýš, kterou tam schoval král Šalomoun.“ On tedy pod tím místem kopal a z toho, co tam nalezl, nesmírně zbohatl. Hle, to byla odměna, kterou mu odplatil Svatý, budiž požehnan, za to, že plnil jediný verš. A o tom platí, co řekl Ben Sira: „Dobro bude odměněno dobrem.“ Proto budiž tvůj stůl prostřen pro každého, kdo

přijde, a brzy zjistíš, že ti bude oplaceno stejnou měrou.

A jak řekl Ben Sira: „Házej svůj chléb do vody, neboť po mnoha dnech jej nalezněš.“

DOBŘÁ A ŠPATNÁ SMRT

Když rabi Jochanan ben Zakaj umíral, pozvedl hlas v pláč. Žáci mu řekli: „Sloupe světa, zářící světlo, mocné kladivo, proč pláčeš?“ Řekl jim: „Což se chystám předstoupit před krále z masa a kostí? Vždyť pokud se na mě rozzlobí, nebude jeho hněv jako hněv tohoto světa. Pokud mě uvězní, nebude to jako vězení tohoto světa. A pokud mě usmrtí, smrt, která z něj vyjde, není jako smrt tohoto světa. Mohu ho snad usmířit penězi? Přesto jsem však dostal strach, a to právě proto a tím spíše, že Svatý, budiž požehnan, je králem králů. Pokud se na mě rozhněvá, jeho hněv bude věčný a nebudu jej moci usmířit. Mimoto jsou přede mnou dvě cesty, jedna do Gehenny, druhá do zahrady edenské. A já nevím, po které cestě se vydám. Jak bych neplakal?“

V Gemaře se říká: „Kdo umírá s klidnou myslí – je to pro něj dobré znamení. S rozrušenou myslí – je to pro něj zlé znamení. Přednáší-li slova Tóry – je to pro něj dobře. Mlčí-li – je to pro něj špatné znamení. [140r] Když mluví – je to pro něj dobré znamení. Když pláče – je to pro něj špatné znamení. Když vyslovuje slova příkázání – je to pro něj dobré znamení. Když vede planý hovor – je to pro něj špatné znamení. V radostné náladě – je to pro něj dobré znamení. V zachmuřenosti – je to pro něj špatné znamení. Když žertuje – je to pro něj dobré znamení. Když pláče – je to pro něj špatné znamení. Pokud někdo zemře v předvečer sabatu – je to pro něj dobré znamení. Zemře-li na konci sabatu – je to pro něj špatné znamení. Zemře-li v předvečer Jom kipuru – je to pro něj dobré znamení. Zemře-li na konci Jom kipuru – je to pro něj špatné znamení.“ Necht' nám dá Hospodin ve svém milosrdenství dobrý konec a necht' nás vede po přímé cestě do zahrady edenské. Amen, tak budiž jeho vůlí.

Z hebrejštiny přeložil Pavel Sládek (v Rch publikujeme text bez poznámek). Knihu vydalo nakladatelství Academia roku 2022. Kromě samotných příběhů naleznou čtenáři fundovaný úvod, komentáře, poznámky a jmenný rejstřík. Kniha má 476 stran, doporučená cena 565 Kč.

O HEBREJSKÉM VYPRÁVĚNÍ

s hebraistou a překladatelem Pavlem Sládkem

Často se kladou otázky typu – existuje židovská hudba? Existuje židovská literatura? Myslíte, že čerstvě vydaný svazek *Hebrejské vyprávění mezi středověkem a raným novověkem* otázkou vzniku toho, z čeho čerpá židovská literatura, osvětluje? O jakém hebrejském vyprávění kniha pojednává?

V knize se pokouším českým čtenářům starší hebrejská vyprávění představit prostřednictvím překladů a současně v úvodní studii poskytnout alespoň stručný historický přehled jejich vývoje od klasické rabínské literatury do nejstarších chasidských vyprávění z počátku 19. století. Pro takový přehled je skutečně možné vyprávění vymezit jazykově, tedy hebrejštinou. Na povrch pak vystoupí spíše nevelký literární korpus. Otázka po literatuře židovské – klademe-li si ji pro starší období – se nutně objeví v okamžiku, kdy chceme vyprávění, definovaná jazykově, zhodnotit literárněhistoricky. Klíčem je pohled na imaginární knihovnu veškerého staršího židovského písemnictví. Byla by to poměrně rozsáhlá řada regálů, jež by však zaplňovaly z převážné většiny texty náboženskopravní, liturgické, etické, teologické a vědecké (v tomto sestupném pořadí). Literatura v užším smyslu („beletrie“) by se s jistou nadsázkou vešla na noční stolek. Chápeme-li pod literaturou s jistým zjednodušením „západní“ literární tradici, usilující o umělecké vyjádření prostřednictvím textu, pak je třeba připustit, že Židé až do 18. století k této literární tradici nepřispívají, ačkoli je zřejmé, že vždy existovali jedinci, kteří nežidovskou tvorbu znali a někdy ji napodobovali. Židovské kulturní preference však ležely jinde, a proto i moderní židovská literatura, ať už ji definujeme jakkoli, má podle mě jiné kořeny.

Jsou tato vyprávění obecně známa? Jak vznikla, kdo a kdy je vydal, jaký měla ve své době význam? Jak jste je objevil vy?

Cyklos příběhů, který stojí v centru knihy, je znám od roku 1889, kdy Nehemias Brüll popsal kodex, ve kterém je obsažen. Tehdy byl rukopis v soukromém vlastnictví, avšak později se dostal do Národní knihovny Izraele. Jedná se o jeden z několika málo dochovaných souborů hebrejsky psaných vyprávění. Mo-

derní edici vydal v roce 2013 izraelský badatel Eli Jasif, který se zabývá starší hebrejskou literaturou z folkloristického hlediska. Z mé strany tedy rozhodně nešlo o objev. Původně mě zajímaly jen ty příběhy, které pojednávají o středověkých aškenázských rabínech a vyskytují se také v pozdější jidiš sbírce *Majsebuch*. Překvapilo mě, že Jasif tyto příbě-

Foto archiv.

hy za použití folkloristických metod datoval do závěru 13. století, ačkoli jazyk ani styl tomu podle mého názoru neodpovídají. To vzbudilo můj zájem a výsledkem je přítomná knížka.

Do jaké míry jsou tato vyprávění spojena s rabínským světem a jakým způsobem pracují s dobovým reáliem? Jaké žánry a motivy v *Devadesáti devíti příbězích* nalezneme?

Soubor jako celek není jednotný. Řadu příběhů sdílí s jinými sbírkami a obsahuje například i příběhy, jež mají svůj původ na Blízkém východě nebo lze jejich motivy sledovat do perské a indické kultury. Většina příběhů je však ve výsledné podobě pevně zakotvena v židovské kultuře, a právě ve světě rabínských učenců. Jakkoli i tyto příběhy měly své čtenáře a posluchače pobavit, jejich poselství je mravoučné a teologie, kterou předkládají, je nekomplikovaná: ideálem je zbožnost, dobročinnost a studium Tóry, jež jsou vždy nakonec odměněny. Z hlediska reálií jsou nejzajímavější příběhy o Jehudovi he-Chasidovi (zemřel v roce 1217). Obsahují barvitě zázračné prvky, a právě interpretace těchto příběhů na pozadí dobových reálií dovoluje datovat sbírku do doby těsně před vyhnáním Židů z Řezna (1519), kde byl patrně celý soubor sestaven.

Vznik literatury – jako žánru nejen pro poučení a duchovní povznesení – spojujete s texty psanými v jidiš. Jakou tento jazyk sehrál v porovnání s hebrejskými vyprávěními rolí?

Eli Jasif i další badatelé, kteří vycházejí z folkloristiky, se snaží hledat v hebrejských vyprávěních „lidový příběh“. Přitom je jasné, že máme co do činění s literárními texty v hebrejštině, jež byla jazykem židovských učenců (podobně jako latinu bylo třeba se tento jazyk pracně naučit). Současně je zřejmé, že vyprávění v hebrejštině, a ještě více v jidiš byla určena širšímu publiku než jen židovským učencům. Myslím, že je lze vnímat jako doklad vnitřní jednoty židovské společnosti, jež oproti folkloristickému pohledu byla jediným společenstvím, které sdílelo tatáž vyprávění v hebrejštině i jidiš, v ústním i písemném podání. Není obtížné si představit, že písař, který naši sbírku zapsal, našel některé příběhy v rukopisech a jiné vyslechl třeba v jidiš, zatímco do jiných možná vložil své vlastní nápady. I hebrejsky psaný text mohl být následně ústně převyprávěn v jidiš, asi jako když rodiče vypravují dětem pohádku s knihou na kolenu, tu něco vynechají, tu něco přidají.

Čeští čtenáři mají v oblíbené chasidské příběhy. Podobají se jim nově přeložené texty?

Téměř všechny chasidské příběhy patří k žánru *švachim* (přibližně lze přeložit jako „chvály“), tedy k legendám o učencích. Cyklus příběhů o rabim Jehudovi he-Chasidovi a jeho otci, obsažený v naší sbírce, je nejstarším dílem tohoto žánru, ačkoli jeho kořeny je třeba hledat v klasických rabínských agadách, obsažených v Talmudu a v midraších. Dalšími zástupci žánru jsou vyprávění o kabalistovi Jicchaku Luriovovi (zemřel v roce 1572) a cyklus o Jisraeli Baal Šem Tovovi, legendárním zakladateli chasidismu. Všechny tři cykly sdílejí řadu motivů v biografii hlavního hrdiny: zázračné získání vědomostí, opovržení nebo nedůvěra ze strany části židovské společnosti, vystoupení a získání oddaných učedníků, schopnost léčit tělesné i duševní choroby nebo schopnost odhalit, co se děje v nitru ostatních lidí.

Který z příběhů je vám nejmilejší?

Příběh č. 71 O krávi, která dodržovala Šabat. Myslím, že četbu *Devadesáti devíti příběhů*, jichž je ve skutečnosti jen devadesát osm, lze začít právě od tohoto vyprávění. (am)

NÁVRAT ZTRACENÝCH KNIH

Spolupráce Židovského muzea se zahraničními univerzitami

V průběhu roku 2021 pracovníci Odboru knihovny Židovského muzea v Praze (ŽMP) identifikovali v katalogích tří zahraničních univerzit třicet devět knih z původní knihovny Židovské náboženské obce v Praze (ŽNOP), která je základním kamenem dnešní knihovny ŽMP. Dvacet devět knih bylo nalezeno v katalogu knihovny Washington University in St. Louis, šest knih v knihovně University of California a čtyři knihy v Hochschule für Jüdische Studien Heidelberg. Knihy z provenience pražské židovské obce držely tyto organizace v dobré víře. Třicet sedm z třiceti devíti identifikovaných knih bylo v průběhu srpna a září 2022 repatriováno do ŽMP.

Z JERUZALÉMSKÉHO ANTIKVARIÁTU

Mezi šesti knihami z University of California se nacházejí dva tisky vydané přímo pražskými tiskárnami. *Sefer Jesod mora ve-sod tora* (Praha, 1833) je novoplatónským filozofickým dílem o příkazech Tóry od středověkého učenice rabi Avrahama ibn Ezry (1092/1093–1167). Část nazvaná *Jesod mora* (*Základna bázne*) je věnována příkazům Tóry negativním, které vymezují monoteistickou víru, zatímco část druhá, *Sod Tora* (*Tajemství Tóry*), vysvětluje význam příkazů pozitivních, kterými Hospodin vychovává člověka a zajišťuje jeho zdraví. *Jesod mora* je jedním z prvních židovských filozofických děl sepsaných hebrejsky. Hlavním jazykem středověké židovské filozofie byla totiž arabština. Pro aškenázské Židy, kteří arabštinu obvykle neovládali, se takto kniha stala jednou ze vstupních bran do náboženské filozofie. Pražskou edici vydal jazykovědec a představitel ŽNOP Moše Jisra'el Landau (1788–1852), jehož tiskárna sídlila v Dlouhé ulici. Moše Jisra'el Landau, vnuk vrchního rabína Jechezkela Landaua, byl též donátorem. Mnoha knižními dary sám přispěl k ustanovení knihovny ŽNOP.

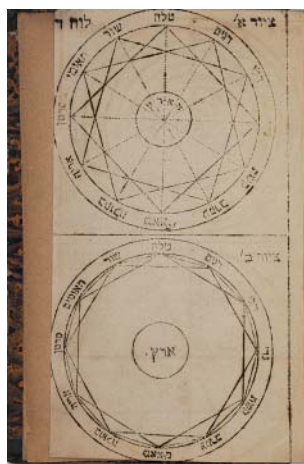
Sefer Jesod mora, Praha 1833.

Dalším navráceným pražským tiskem z University of California je *Sefer ha-šorašim* (1803), hebrejský slovník židovského osvícence a básníka Jicchaka Satanova (1732–1804). *Sefer ha-šorašim*, poprvé vydaná v Berlíně roku 1787, představuje významný příspěvek berlínské haskaly ke zpracování slovní zásoby hebrejského jazyka. Pražská edice byla publikována Samsonelem Hamburgerem a Josephem Bambergerem. Repatriovaný exemplář *Sefer ha-šorašim* byl původně ve vlastnictví vrchního pražského rabína Šelomo Jehudy Rapoporta (1790-1867), který knihovně ŽNOP věnoval svou knižní sbírku.

Knihy z provenience ŽNOP získala University of California z jeruzalémského antikvariátu Bamberger & Wahrmann Bookstore. Roku 1963 ukončil antikvariát svou činnost a University of California zde zakoupila přibližně 33 500 svazků hebraik a judaik, mezi kterými byly i knihy z provenience předválečných evropských židovských organizací. Nákup knih inicioval profesor Arnold Band a proběhl pod dohledem knihovníka a rabína Shimeona Brismana (1920–2004), přeživšího šoa. Knihy z provenience ŽNOP pracovníci Odboru knihovny ŽMP identifikovali především díky univerzitou publikovanému reportu *Libraries of the University of California* z roku 1964, kde se nachází zmínka, že součástí rozsáhlé akvizice byly i knihy z Prager Israelitische Kultus-Gemeinde. Tato informace přiměla Odbor knihovny ŽMP k průzkumu digitalizátů, které University of California zpřístupnila na internetových stránkách HathiTrust. Průzkum následně vedl k dohledání nyní již repatriovaných tisků. Významnou pomoc při tomto snažení poskytl knihovnice University of California doktorka Diane Mizrahi.

PRIMÁRNÍ PRAMEN ŽIDOVSKÉ MYSTIKY

Většina z dvaceti devíti tisků z Washington University in St. Louis představuje produkci 19. století, spolu s nimi bylo ovšem navráceno i několik tisků vzácných. Nejstarší repatriovanou knihou je výkladový slovník měrných jednotek a vah Joachima Buddaea a Philipa Melantona *Vocabula rei numariae ponderum et*

Sefer Jesod mora, astrologické schéma.

mensurarum Graeca, Latina, Hebraica (Wittenberg 1563). Z dalších vzácných tisků bychom chtěli zmínit *Sefer Kritot* (Verona 1647) k rabínským hermeneutickým pravidlům a metodologii Talmudu od rabi Šimšona bar Jicchaka mi-Kinon, která byla původně součástí Rapoportovy sbírky. Vedle literatury talmudické se z Washington University navrátila také literatura mystická – kabalistické

dílo *Sefer ha-bahir* (Berlín 1706), kde se setkáváme s představou božské říše jakožto soustavy ohnisek energie a s úvahami o převtělování duší. Kniha Bahir byla poprvé vytištěna roku 1651 v Amsterdamu, přičemž repatriovaný berlínský tisk je její druhou edicí. Do knihovny ŽMP se takto vrátila kniha, jež je jedním z primárních literárních pramenů židovské mystiky. Tisky z knihovny ŽNOP získala Washington University in St. Louis roku 1972 jakožto součást soukromé sbírky již zmíněného rabi Shimeona Brismana, který se ve spolupráci s University of California podílel na akvizici knih z antikvariátu Bamberger & Wahrmann Bookstore. Jedním z akcentů sbírky rabi Shimeona Brismana byly knihy pojednávající o životě nacisty zničených evropských židovských komunit.

OD RABÍNA DAVIDOVIČE

Další knihy, které se podařilo identifikovat a vrátit do sbírky předválečné knihovny ŽNOP, *Kurzgefasste Grammatik der biblisch-aramaischen Sprache* (Berlín 1896) a *Studien zu Philon von Alexandria* (Breslau 1929), se nacházely v univerzitní knihovně Hochschule für jüdische Studien Heidelberg. Univerzita byla založena v roce 1979 jako duchovní nástupce bývalé berlínské Hochschule für die Wissenschaft des Judentums uzavřené nacisty v roce 1942. (pokračování na str. 20)

BEZ OBJEDNÁNÍ A KARTOU

Několik otázek pro Andreu Erneyiovou, vedoucí restaurace

Jako vedoucí kuchyně a restaurace Šalom jste nastoupila 1. ledna a přicházíte s určitými změnami...

Pro Maislovku jsou to změny opravdu revoluční! Ta největší je, že od 1. září jsme zavedli možnost platby kartou, to znamená, že není potřeba mít koupené stravenky. A také to, že už není třeba si obědy objednávat dopředu. Takže pokud někdo půjde kolem pražské Židovské radnice a vzpomene si, že má hlad a chce se u nás naobědvat, může.

Ale ten někdo musí být člen obce.

Obce nebo některé z přidružených organizací, to je pravda. Jen bych chtěla připomenout, že těch změn je víc, ale nejsou tak vidět – je tu nový skladní a pokladní systém. Platba kartou má pro lidi ale největší význam.

Objednávání obědů 24 hodin předem bylo sice nepříjemné, ale pro vás možná praktické?

Byl to pozůstatek covidového režimu, před pandemií se objednávat nemuselo. Letos v lednu ještě byly karantény, rušily se akce, pořád to vypadalo nejistě, takže jsem v první chvíli o rušení objednávek neuvažovala. Ale čím víc jsem o tom přemýšlela a řešila to s vedením a ekonomickým oddělením, tím víc mi bylo jasné, že objednávat nepotřebujeme. Že to opravdu byla covidová záležitost. Kuchyň tu přece funguje desítky let, kuchaři a personál mají zkušenost. A je přece lepší, když lidi mohou chodit spontánně, když se v tu chvíli rozhodnou.

Takže bez objednávků a bez stravenek...

Ano. Na běžné obědy lze přijít od 11.30 do 13.45 bez objednávky, v případě, že už není denní menu, dostanou hosté něco jiného, určitě se najedí.

Nemusíte mít stravenky a oběd zaplatíte na místě, v hotovosti nebo kartou, jak jsme říkaly, ale můžete je mít, teď běží dvojitý systém. Na „lístečky“ jsou lidé zvyklí a je v tom i systém kontroly – zda jste člen obce a zda máte zaplacené příspěvky. Po zmíněné změně nastal problém: jak to budeme kontrolovat? Já jsem si ale řekla, že budu lidem věřit, že i bez stravenek budeme předpokládat, že hosté jsou členy a mají zaplacené příspěvky. Navíc pokud bychom byli na

pochybách, můžeme se jich zeptat nebo si to nechat ověřit.

Restaurace by měla být přístupnější.

Určitě. Ale nezapomeňme, že první kontrolou je bezpečnostní služba u vchodu, a koho ochranka pustí, už je vlastně prověřený. Pokud není člen obce, většinou ho nepustí – obvykle se sem cizí lidé z ulice nedostanou. Proč to tak je, o tom se ani nemusíme bavit, prostě taková je doba.

Na svátky a šabaty si lidé jídla objednat předem musí, během svátků už nemůžeme zvyšovat počet jídel. Stačí napsat na e-mail na restaurace@kehilaprag.cz objednávku, my ji potvrdíme a pošleme údaj pro platbu on-line. A jídelníček je jeden nebo dva týdny dopředu volně přístupný na webu, www.kehilaprag.cz.

Kolik obědů denně vaříte?

Pro hosty na místě kolem sedmdesáti až sta, pětadvacet odebírá sociální oddělení. A na obědy k nám chodí zdarma také ukrajinští uprchlíci, o které se stará sociální oddělení.

Od ledna budeme muset kvůli cenám energií zdrazit, zhruba o 15 procent. Teď u nás stojí oběd pro členy obce a přidružených organizací stovku, pro seniory a studenty 85 Kč. Cenu obec dotuje poměrně vysokou částkou – ta podpora je vnímána jako podpora komunitního života – a vychází zhruba na několik milionů za rok. Vyšší cena, bez dotace, je pak pro ostatní hosty a pro turisty. A od příštího roku bude ještě jedna novinka: hosté si nebudou muset brát (a platit) celé tříhodinové menu, ale vybrat si třeba jen hlavní chod bez polévky.

Plánujete ještě nějaké změny?

Ráda bych – a už to schválilo i vedení pražské obce – přestěhovala košer obchod do prostoru na balkon. Bývalý vedoucí restaurace a prodejny pan Holík, se hodně zasloužil o vylepšení nabídky košer zboží, obchod má dobrou nabídku i zákazníky, ale není dobře umístěný, nemá bezbariérový přístup, což je pro nákup a zavážení produktů nepříjemné.

Prodejna se proto bude stěhovat na balkon, hned vlevo od vstupu, kde je teď malá kuchyňka. A plánujeme znovu otevřít i kavárnu a podávat kávu a dortíky. (am)

NÁVRAT ZTRACENÝCH KNIH

(dokončení ze strany 19)

Od počátku knihovna získávala mnoho předválečných knih, které v případě judaik a hebraik často pocházely z židovského majetku. Z toho důvodu knihovna iniciovala v roce 2019 průzkum původu knih. Výsledky bádání uveřejňovala v databázi Looted Cultural Assets, kde pracovníci Odboru knihovny identifikovali čtyři knihy patřící do sbírky obecní knihovny (k navracení dalších dvou tisků z počátku 20. století také dojde). Předání zprostředkoval vedoucí Nazi Looted Books Project Philipp Zschommer. Není snadné zrekonstruovat kompletní pohyb knih, jak se však knihy ocitly v Heidelbergu, víme.

V roce 1986 se na instituci obrátila vdova po rabínovi Emilu Davidovičovi (1912–1986) s dotazem, zda by neměla zájem odkoupit jeho soukromou knihovnu čítající kolem 6000 knih. Knihovnu univerzita získala a roku 1988 knihy zaregistrovala pro akademické účely. Mezi nimi i tisky původem z Prahy. Rabín Davidovič pocházel z Chustu na Ukrajině, studoval v Bratislavě a Brně, rabínský seminář ve Vídni a v Budapešti. Za války byl vězněn v Osvětimi. Od r. 1949 vedl kultové oddělení Rady ŽNO v Praze. Stal se zástupcem pražského vrchního rabína a vedoucím oblastního rabinátu několika krajů. Po smrti rabína Gustava Sichera zdědil jeho knihovnu. Roku 1962 odešel do Izraele, kde pracoval v knihovně Hebrejské univerzity v Jeruzalémě. O rok později přesídlil do Dortmundu, kde až do své smrti působil jako vestfálský vrchní zemský rabín. Je pravděpodobné, že se knihy pražské proveniencí dostaly do Davidovičovy knihovny během jeho pražského působení nebo z knihovny rabína Sichera. Další možností je, že knihy získal během zahraničního působení v některém z antikvariátů.

Repatriace se uskutečnila díky vstřícnosti tří výše uvedených univerzit, kterým ŽMP děkuje za porozumění a ochotnou spolupráci. University of California v souvislosti s návratem knih připravila digitální výstavu, kterou lze zhlédnout na webových stránkách <https://scalar.usc.edu/works/ucla-library/index>. Všechny vrácené tisky byly zpracovány a zařazeny do původní sbírky.

V průběhu roku 2023 bude velká část repatriovaných tisků zdigitalizována a zpřístupněna na internetu.

IVAN KOHOUT, MICHAL BUŠEK, ŽMP

IZRAEL: Hranice s Libanonem

O Libanonu jako státu se v Izraeli moc nemluví. Přijde-li řeč na Libanon a rizika s ním spjatá, jde spíše o Hizballáh – politickou stranu i šíitskou milici vyzbrojenou Íránem a ohrožující Izrael svým arzenálem raket – než o Libanon jako stát.

Tento stát je sice formálně ve válce s Izraelem, a to již od roku 1948. Podobně jako Sýrie – ale na rozdíl od Egypta a Jordánska – nepodepsal s Izraelem žádnou dohodu zajišťující byť jen chladný mír. Jenže prakticky vzato tento stát nefunguje. Libanon, kterému se říká „Švýcarsko Blízkého východu“ (a Bejrútu „Paříž Orientu“), se nevzpamatoval z občanské války let 1975–1990, rozpadu státní moci a dopadů dalších krizí včetně energetické a finanční. Ústavní orgány – prezident, premiér, předseda parlamentu – se určují podle starého náboženského klíče (maronitský křesťan, sunnita, šíita). Ale víc než tyto orgány kontrolují moc v zemi různé organizace a milice typu Hizballáhu.

Proto působila překvapivě zpráva z 11. října titulkovaná jako „Historický průlom. Libanon se s Izraelem dohodl na sporné námořní hranici“. Ta dohoda ještě není schválena parlamenty obou zemí. Nicméně obě vlády na ni kývly, takže lze říci, že dílo amerického vyjednavče Amose Hochsteina spěje k uzavření. Jenže i věci na pohled hladké mají svá ale. A k nim se dostaneme.

KDE TĚŽIT A KDE NE

Cesta k té dohodě ilustruje přinejmenším dvě věci. Zaprvé ukazuje, jak se mění význam hranic v moři, kde nejde o suverénní území států, ale výlučné ekonomické zóny (státům nepatří, ale státy v nich kontrolují třeba těžbu surovin či rybolov).

Kdysi se spory o hranice v moři týkaly jen ostrovů. Ilustrativním příkladem je hranice řecko-turecká dohodnutá před sto lety. Veškerá pevnina Malé Asie připadla Turecku (ač tam původně žily miliony Řeků a dnešní Izmir býval jejich

metropolí Smyrnou). A veškeré ostrovy (ač jsou často na dohled z turecké pevniny) připadly zase Řecku.

Ale izraelsko-libanonský hraniční spor je jiný případ. Je ironií dějin, že ze všech hranic Izraele se sousedy je právě ta s Libanonem nejstarší a nejnespornější. Jenže to platí jen pro její průběh na pevnině. V moři se nároky obou států na výlučnou ekonomickou zónu překrývají, takže vzniklo sporné území o rozloze 860 km² (jeden malý český okres). Co s tím? V praxi se to dělá tak, že se najde mezinárodní arbitr, který vyjedná řešení přijatelné pro obě strany sporu.

Izrael se dohodl s Libanonem na společné námořní hranici.

Počátkem roku 1989 se Izrael podřídil rozhodnutí mezinárodní komise a předal Egyptu sinajské letovisko Taba. Nyní se chtějí Izrael i Libanon podříditi rozhodnutí vyjednavče Hochsteina a přistoupit na jím navržený kompromis: plynové pole Kariš případně celé Izraeli (jako třetí velké po již využívaných polích Tamar a Leviatan). Ložisko Qáná případně Libanonu (ač jeho jižní okraj patří do zóny Izraele, ale to se vyřeší tak, že francouzská těžařská firma Total poskytne odpovídající množství získaného plynu Izraeli). Že by se tedy rýsovala klidná dohoda mezi státy, které jsou spolu formálně stále ve válce?

Až tak snadné to být nemusí. Zde začíná ono zadruhé. Ještě v říjnu jste na této straně četli, že ač je Izrael rozdělen na tábory „Bibi“ a „Antibibi“, ve věcech bezpečnosti uvažují špičky obou táborů stejně. Ale v případě izraelsko-libanonské dohody to neplatí. Benjamin Netanjahu řekl, že pokud po volbách z 1. lis-

topadu Likud vytvoří vládu, dohodou se vázán cítit nebude. Což je krok nezvyklý a znejistňující, navíc když stále více států v oblasti bere Izrael za vážného partnera (od Spojených arabských emirátů přes Bahrajn, Omán, Maroko až po Saúdskou Arábii).

CO STOJÍ BEZPEČNOST

Dohoda vznikla v poměrech, které neměly daleko ke skečům známé skupiny Monty Python. Jak už bylo řečeno, pevninská hranice mezi Izraelem a Libanonem je nesporná a historická. Proto se na ní sešly obě delegace. Ale protože jsou obě země formálně ve válce, tak spolu přímo nemluvíly. Jak řekl zpravodaj ČT David Borek: „Všichni seděli

v jedné místnosti a emisaři OSN a USA se snažili zjišťovat jejich pozice a ladit je.“

Ale když byl návrh dohody hotový, obě strany ho veřejně chválily. Za Izrael premiér Jair Lapid a poradce pro národní bezpečnost Ejal Hulata. Za Libanon prezident Michel Aun, dokonce i šéf Hizballáhu Hassan Nasrallah. Za USA prezident Joe Biden. Odmítání vychází jen od Bibiho a bývalého Trumpova velvyslance v Izraeli Davida M. Friedmana. Argu-

mentují hlavně aritmeticky – porovnávají, kolik procent z pole Qáná připadne Libanonu a kolik Izraeli. Friedman na webu Israel Hayom tvrdí, že o tom vyjednával roky a dostali se k poměru 40–45 procent pro Izrael a 55–60 procent pro Libanon, kdežto „návrh dohody dává 100 procent Libanonu a 0 procent Izraeli“.

Aritmeticky vzato to tak bude, ale stoupenoci dohody počítají i s argumenty jiného typu. Jak píše Ron Ben Jišaj na webu Ynet, jde o bezpečnost na severní hranici Izraele, o stabilitu (bude lepší, když Libanon získá vlastní zdroj energie, než kdyby se dále rozkládal). A dokonce již citovaný web Israel Hayom, považovaný za ryze likudnický, Bibiho razanci krotí. Joav Limor píše, že i když se Netanjahu stane opět premiérem, dohodu nezruší. Tak jako v devadesátých letech nezrušil dohody z Osla, ačkoli byl proti nim. Horší podle něj je, že Bibiho výroky oživují potenciál pro eskalaci, ba i konflikt na severní hranici. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

EVROPSKÝ ŠERPA ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Nově objevené a doposud nezveřejněné unikátní fotografie z ghetta Terezín nalezené v pozůstalosti bývalého redaktora Československého rozhlasu Milana Weinerja představuje výstava *Album G. T.* od 5. října v prostorách Památníku ticha na pražském nádraží Bubny. „Jedná se o přelomovou sérii celkem čtyřiceti fotek neznámého autora zachycujících život v ghettu Terezín, odtud zkrácený název *G. T.*, které jsou vystaveny v nádražní budově, přes níž byli Židé deportováni právě do terezínského tábora. (MF DNES, 8. 10.) ■ Miliony Židů na celém světě nedávno během Jom kipur, Dne smíření,

odříkávaly modlitbu Viduj neboli Vyznání hříchů. Nutnost vyznat se z hříchů je ústředním principem judaismu, stejně jako mnoha jiných náboženství. „Úmyslně jsme zhřešili,“ stojí v modlitbě. „Provinili jsme se. Sešli jsme z cesty. Sváděli jsme z cesty. Odvrátili jsme se od Tvých dobrých příkazů a zákonů, a k ničemu nám to nebylo.“ Tato modlitba naplno obnažuje největší záhadu lidského chování, která se dotýká všech lidí, nejen Židů, tedy že se dopouštíme činů, kterých později upřímně litujeme, a které nám navíc nepřinášejí žádný užitek. Přesto se jich dopouštíme zcela dobrovolně.(...) Vypadá to téměř jako chyba v matrixu života, chybný algoritmus, jenž do nás byl vložen a který nám napovídá, že určité naše činy povedou ke štěstí, i když ve skutečnosti je nám kvůli nim mizerně. My ale máme možnost svůj život proměnit, stačí trocha snahy a možná nějaká božská asistence k tomu. Změna nastane, když začneme žít podle svých zásad, místo abychom se řídili náhlými impulzy. Pak nás čeká skutečný morální růst a zlepšení kvality života. (Respekt, 17. 10.)

■ Vpředvečer a zcela ve stínu vrcholného summitu v Praze se odehrálo ještě jedno setkání na nejvyšší úrovni, které může být pro Česko dokonce mnohem důležitější. Po neuvěřitelných deseti letech se v pondělí 3. října setkali vrcholní představitelé Evropy a Izraele. Že se tak stalo zrovna během českého předsednictví, rozhodně není žádná náhoda. Právě naopak. Evropa jako celek se k Izraeli staví mnohem méně

otevřeně než my. Dokonce nedávno hrozilo omezení přístupu izraelských vědců k nejvýznamnějšímu unijnímu finančnímu programu Horizon, čemuž právě Česko se spojenci zabránilo. Přitom v době ruské agrese na Ukrajině jsou otevřené dveře k židovskému státu důležitější než kdy dřív. Izraelci prostě musí bruslit na hraně, ohrožení statisíců Židů v Rusku a na oku-

povaných územích je víc než reálné. Historických zkušeností s účelovým antisemitismem ruských diktátorů je žel víc než dost. Je proto dobře, že se Josep Borrell, nejvyšší představitel zahraniční politiky EU, sešel osobně s izraelskou delegací a alespoň přes video s premiérem Jairem Lapidem. Česká diplomacie si za to zaslouží potlesk a uznání. Nepochybnou roli přitom sehrál Tomáš Pojar, český „pan Evropa“, evropský šerpa, hlavní postava předsednictví a někdejší velvyslanec ve Svaté zemi. (LN, 18. 10.)

■ Desítku dalších Kamenů zmizelých umístili ve středu 12. října zástupci jihočeské pobočky Paměti národa před budějovické domy, z nichž během války museli židovští spoluobčané do transportů. Našli pak smrt v některém z koncentračních a vyhlazovacích táborů. Publicista Adam Drda představil osudy jihočeských pamětníků holokaustu. (Katolický týdeník, 18. 10.)

■ Exprezident dal v obsáhlé odpovědi najevo „vztek a zklamání“, aniž bylo jasné, zda nakonec bude svědčit. Exprezident Trump si na své síti Truth Social postěžoval na nedostatečnou podporu ze strany amerických Židů. „Žádný prezident neudělal pro Izrael tolik jako já. Poněkud překvapivě to však daleko více oceňují naši skvělí křesťanští evangelikálové než lidé židovské víry, zejména ti v USA,“ napsal. Dodal, že v Izraeli je přitom jeho popularita tak vysoká, že by tam mohl klidně být předsedou vlády. (Právo

19. 10.) ■ Dějiny Židů se začaly psát skrze Bibli. Tu nečetl každý, a ne každý, kdo četl, pochopil. Což neznačí, že by židovské památky byly nesrozumitelné. Ty umějí kulturu židovského národa osvětlit a v Česku jich stojí za návštěvu řada. V loňském roce přibyla na mapě Česka v tomto ohledu další „povinná“ zastávka. V Polici, jež je nejjihnější obcí Kraje Vysočina, se vyloupila do krásy barokní synagoga postavená za vlády císařovny Marie Terezie. Historická budova změnila majitele krátce po vzniku samostatného Československa. Věřící střídali sokolové, kteří začali modlitebnu přestavovat k obrazu svému. Bohužel, necitlivě. Na druhou stranu, židovská památka právě díky maskování za sokolovnu přežila do současnosti a před dvěma lety byla kompletně opravena. Tento počín dokonce získal celorepublikové ocenění Národního památkového ústavu za příkladnou obnovu. Podobných příběhů s happy endem našťástí poslední dobou přibývá. (Marianne Venkov & styl, 20. 10.) ■

Po ruském útoku na Ukrajinu se objevily obavy, že Izrael zachvátí chaos. Možná i občanská válka. Pětina Izraelců totiž pochází z bývalého SSSR. Ať už z Ukrajiny, Ruska, Pobaltí či Moldavska. Hrozilo, že se mezinárodní konflikt přelije do domácí politiky a ve větším se zopakuje scénář z roku 2014, kdy se po ruské anexi Krymu ruskojazyční Izraelci sešikovali do dvou zneprátených táborů: jedni podporovali Rusko, druzí Ukrajinu. Přátelství se rozpadala, rodiny se rozhádaly... Nic z toho se však po únoru 2022 nestalo. Naopak, pů-

vodně rozdělené skupiny se názorově do velké míry sjednotily. Zatímco na demonstrace podporující Putina chodí maximálně desítky ruskojazyčných aktivistů, protiválečné protesty pořádané imigranty z bývalého Sovětského svazu bývají řádově silnější. (Právo, 20. 10.) ■ Letos v prosinci uplyne 80 let od transportů židovského obyvatelstva z Pardubic do Terezína. Na budově Obchodní akademie, kde byli soustředováni, bude instalována pamětní deska, která připomene, že z 1258 osob z dnešního Pardubicka, Chrudimska, Vysokomýtska, Litomyšlska a Chotěbořska se jich vrátilo pouze 92. (MF DNES, 25. 10.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **5 lety**, 14. listopadu 2017, zemřela v Ramat Ganu spisovatelka, novinářka a překladatelka **RUTH BONDYOVÁ**, autorka zásadní monografie o terezínském ghettu a autorka desítek převodů české literatury do hebrejštiny. Narodila se 19. června 1923 v Praze, a až pocházela z židovské asimilované rodiny, již v mládí se zajímala o sionistické hnutí. Absolvovala německou měšťanku a poté začala na přání rodičů studovat na české obchodní akademii (sama by si raději zvolila novinářství). Za války prošla koncentračním táborem Terezín a v Osvětimi rodinným táborem, v lágrech pomáhala při práci s dětmi. V červnu 1944 byla převezena z Osvětimi na odklizení trosek v německém Hamburku, kde onemocněla tyfem. Konec války ji zastihl v Bergen-Belsenu.

Po válce si našla práci u agentury United Press jako překladatelka z angličtiny. V roce 1948 se přihlásila do československé bojové brigády na pomoc Izraeli, kam odjela na konci roku 1948, do Jaffy dorazila 31. prosince 1948, kdy se už válka chýlila ke konci. Brzy se naučila jazyk tak dobře, že mohla publikovat v tisku, oblíbené byly její sloupky v páteční příloze deníku *Davar*, později žurnalistiku vyučovala i na Telavivské univerzitě. Napsala několik životopisů. Nejznámější je její biografie prvního židovského staršího v terezínském ghettu Jakoba Edelsteina (hebrejsky kniha vyšla roku 1981, anglicky 1989 a česky 2001), která je současně čtivou a osobní historií tohoto nacisty zřízeného „židovského města“.

Čtenáři znají její vtipné a poučené publikace *Mezi námi řečeno. Jak mluvili Židé v Čechách a na Moravě* (2003), *Boží hody. Jak jedli Židé v Čechách a na Moravě* (2008) či autobiografii *Víc štěstí než rozumu* (2003). Do hebrejštiny přeložila *Dobrého vo-*

jáka Švejka, dále prózy Karla Čapka, Bohumila Hrabala, Oty Pavla, Jiřího Weila a dalších, celkem na čtyřicet titulů. Pohřbena je v kibucu Givat Chajim Ichud.

Před **140 lety**, **2. listopadu 1882**, se narodil prozaik a dramatik **LEO PERUTZ**. Pražský rodák patřil ve dvacátých a třicátých letech 20. století ke čtenářsky nejúspěšnějším autorům pražské německé literatury. Jeho otec vlastnil textilní továrnu, která však na konci 19. století vyhořela. Rodina se poté odstěhovala do Vídně, kde Perutz dokončil gymnázium, ze kterého byl v Praze pro špatný prospěch i chování vyloučen. Ve Vídni vystudoval na technice pojišťovací matematiku,

Ruth Bondyová na veletruhu Svět knihy. Foto archiv.

krátce pracoval pro pojišťovnu. Během první světové války byl po vážném zranění v Haliči roku 1916 přiřazen k Hlavní vojenské tiskové úřadovně. Rok 1918 strávil v sovětském Rusku jako dopisovatel pražského listu *Bohemia*. Po válce se vrátil do Vídně, živil se jako nezávislý spisovatel.

Anšlus Rakouska ho přiměl emigrovat do Palestiny, po válce žil střídavě v Izraeli a Rakousku. Ačkoli Perutzovo dílo bylo oblíbené a často překládané, mj. *Die dritte Kugel* (Třetí kulka), *Zwischen neun und neun* (česky jako *Od devíti do devíti*), *Die Geburt des Antichrist* (Zrození Antikrista), *Der Meister des Jüngsten Tages* (česky jako *Mistr Posledního soudu*), soudobá kritika jej neuznávala. V prózách často kombinoval dobrodružství s mystikou a fantazií, tématy se vracel do minulosti. Stranou nestála ani Praha a židovské ghetto především rudolfínské doby, např. v dílech *Das Gasthaus Zur Kartätsche* (Hostinec U Kartáče) nebo *Nachts unter der steinernen Brücke* (česky jako *Noc pod Kamenným mostem*).

Perutz zemřel před **65 lety**, **25. srpna 1957**, na infarkt během návštěvy rakouského Bad Ischlu, kde je také pohřben.

am, M. Bušek

PÍT, ČI NEPÍT

Po staletí bylo v Čechách a na Moravě všeobecně známo: Židé nepijí, totiž pijí, ale nemají sklon k opilství. Proč asi? Protože od mládí byli zvyklí pít v kruhu rodiny každý týden doušek vína při požehnání v předvečer sabatu a na jeho konci a o Pesachu čtyři číše vína při čtení Hagady, a při oslavě svátku Purim dokonce nevadilo trochu se opít. Ne „pod obraz Boží“. Víno bylo spjaté s rodinou a modlitbou a doprovázelo Židy po celý život, od narození, lépe řečeno od obřízky, kdy se osmidennímu kojenci dalo líznout vína, aby necítil bolest, o svatbě, kdy novomanželé pili dvakrát ze společné číše, při každé oslavě, kdy si připíjeli „lechajim!“ na život, a nejen na zdraví – až do smrti. Zesnulý se sice už nemohl připojit, ale po pohřbu si vypili truchlící číšku na utěšení a členové Chevra kadiša, dobrovolného pohřebního bratrstva, kteří jej vypravili na poslední cestu a doprovázeli nebožtíka na ní, si na svých výročních shromážděních, při slavnostní hostině, jež následovala po volbě nového představenstva, rádi připili, jak svědčí velké, malbami ozdobené džbány na víno v Židovském muzeu v Praze.

Víno sloužilo potěšení a potěšení sloužilo Bohu. Žádná abstinence, žádný zákaz, jen nabádání pít s mírou. Vždyť židovské přísloví praví, že člověka poznáš podle tří věcí: jeho sklenice, kapsy a hněvu. V hebrejštině to zní lépe, protože všechna tři slova začínají stejným písmenem a jsou si podobná: *kos*, *kisa*, *kd'as*. Jako obvykle, názory rabinů na pití vína se diametrálně rozcházely; cituje-li Mišna na jednom místě rabiho Rava, že víno a vonná koření otevřely jeho srdce moudrosti, tvrdí na jiném, že víno je původcem nářků a bída ve světě. Řekl-li rabi Jehuda: „Kdo vypil čtvrtku vína, nemá vyučovat anebo soudit“, řekl rabi Nachman: „To není správná zásada! Vždyť já nemám jasné myšlenky, pokud nevypiji čtvrtku vína.“ Rabi Abraham Hořovic, o kterém již byla zmínka, zastával názor, že stejně jako přemíry jídla má se Žid vyvarovat přemíry pití a střežit se opilství, protože opilství povzbuzuje zlý pud a vede k dlouhému spánku, a tím k zanedbání učení Tóry. Židé pili, ale málo, a mnozí jim to zazlivali. Vždyť Židé pálili pálenku a velká část vinopalen a výčepů najatých od šlechty, zvláště na venkově, byla v jejich rukou.

(Z knihy Ruth Bondyové: *Boží hody. Jak jedli Židé v Čechách a na Moravě*. NFK, 2008.)

Efraim Karol Sidon

AVONAM

Kapitoly o sionismu a trauma viny

■ Ve svém nejnovějším eseji *Avonam* („jejich vina“) se rabín Efraim K. Sidon věnuje tématu, které již více než sto let představuje ohnisko sváru uvnitř tradičního judaismu: je pro Židy z náboženského hlediska přípustné požadovat politickou samostatnost, nebo mají setrvat ve vyhnanství, aby odčinili svou vynu? Mají trpělivě očekávat příchod Mesiáše, nebo mají právo uspišit konec diasporu a vyjít sebevědomě vstříc novému věku?

Vydalo nakladatelství Jiří Blažek v Praze roku 2022. 168 stran, doporučená cena 260 Kč.

David Rafael Moulis

NÁBOŽENSKÝ KULT

STAROVĚKÉHO IZRAELE

POHLEDEM ARCHEOLOGIE

■ O tom, jak vypadalo náboženství starých Izraelitů, nám dává představu především Starý zákon, v posledních desetiletích však můžeme své poznatky čerpat i z přibývajících archeologických nálezů. Archeologové odkryli mimo jiné pozůstatky dvou judských svatyní z doby železné, které existovaly souběžně s jeruzalémským Chrámem. Bohaté nálezy obětních oltářů či kultických předmětů nicméně dokládají existenci více svatyní v tomto regionu; sošky a amulety pak umožňují nahlédnout do domácího kultu. Kniha Davida R. Moulise přibližuje náboženství Izraele právě z pohledu archeologie a snaží se zodpovědět celou řadu otázek: Kde lze spatřovat původ architektury svatyní a motivu rohů na oltářích? Jaký byl význam figurek žen, jezdců na koni a hudebníků? Různá kultická místa postupně zanikla – kdy se tak stalo a proč? Na tyto otázky hledá autor odpověď v textu knihy i prostřednictvím obrazových dokladů.

Vydalo nakl. Vyšehrad v Praze roku 2022. 240 stran, ilustrace; dop. cena 399 Kč.

Peter Schäfer

KRÁTKÉ DĚJINY ANTISEMITISMU

Kde se zrodila nenávisť k Židům a proč se pořád vrací

■ Základní příručka pro každého, kdo chce pochopit, proč je antisemitismus tak prastarý a zároveň na vzestupu. Peter Schäfer je světově uznávaný judaista a autor mnoha historických publikací. Učil mj. na Svobodné univerzitě v Berlíně a na Princetonské univerzitě, byl ředitelem Židovského muzea v Berlíně. V knize poukazuje na to, jak se antisemitské stereotypy šířily již od antiky, jak vedly k pronásledování, ničení a zabíjení a jsou živé i po šoa. Již v předkřesťanské době se objevovala nenávisť

KNIHY VÝSTAVY

UDÁLOSTI

vůči Židům, ale Nový zákon této nenávisť poskytl živnou půdu v podobě legend: Pavel záutočil na tradiční židovství, Matouš se zaměřil na vynu všeho židovského lidu a Jan vykreslil Židy jako syny temnoty. Schäfer připomíná například středověké pálení Talmudu v Paříži a motiv židovské svině, Lutherovu nenávisť a výzvu ke zničení Židů, společensky akceptovaný antisemitismus v době osvícenství. Z předpekli výmarské republiky přes třetí říši se dostává k současnému islámskému antisemitismu i k tomu, jak dědictví antisemitismu souvisí s novým nástupem pravico- vých ideologií.

Vydalo nakl. Paseka v Praze roku 2022. Z němčiny přeložila Vlasta Reittererová. 392 stran, dop. cena 469 Kč (v e-shopu nakladatelství 375 Kč).

80 LET OD DEPORTACE ŽIDŮ Z VÝCHODNÍCH ČECH

■ Před deseti lety vybudovalo město Chrudim památník obětem holokaustu na chrudimském židovském hřbitově. Letos 2. prosince 2022 uplyne již 80 let od chvíle, kdy z chrudimského nádraží v brzkých ranních hodinách transport odjížděl. Příkaz k nástupu do něj obdrželi téměř všichni chrudimští Židé. Někteří byli deportováni později, jiní už čekali ve věznicích gestapa. Ze shromaždiště v Pardubicích byli o pár dní později deportováni do ghetta Terezín, odkud potom byly vypravovány další transporty na východ, převážně do Osvětimi. Výsledný počet chrudimských deportovaných byl 87 mužů, žen a dětí, z nichž bylo 80 v nacistických kon-

centračních a vyhlazovacích táborech zavražděno. Pouhých sedm osob hrůzy věznění přežilo.

Město Chrudim ve spolupráci s městem Hlinsko a studenty z obou měst připravují po celý rok pietní akci, která toto smutné výročí připomene.

Uskuteční se nejprve ve Hlinsku ve čtvrtek **1. prosince** od 10 hodin v Multifunkčním centru, o den později v Chrudimi: **2. prosince** od 18 hodin v Divadle Karla Pippicha. Nad akcí převzal záštitu ministr kultury ČR a podpořil ji též Pardubický kraj.

V obou městech připravují program studenti zdejších gymnázií. V Hlinsku si připomeneme osudy rodin Schurovy a Taussigovy. V Chrudimi studenti připravují program, v němž představí osudy tří vybraných významných studentů chrudimského gymnázia, kteří byli holokaustem postiženi. Jmenovitě to jsou JUDr. Karel Strass, Jan Salus a Josef Schwarz Červinka. Dozvíme se více o jejich životě, zazní i jejich přímo dochované vzpomínky v audio i video podobě. Zanechali po sobě odkaz nejen lidský, ale též umělecký – Karel Strass napsal sbírku pohádek, Josef Schwarz přeložil desítky děl anglických autorů a režisoval mnoho rozhlasových dramaturgií.

Uměleckou část programu v obou městech připravuje Základní umělecká škola v Chrudimi ve spolupráci s izraelským projektem *When Memory Meets Art*. Pěvecký sbor bude za doprovodu komorního orchestru interpretovat české básně, které napsaly děti vězněné v Terezíně. Básně zhudebnil a na jejich nastudování se podílel izraelský hudební skladatel Effi Shoshani, který zpěváky doprovodí na klavír. Moderování programu v Chrudimi se ujme herec pražského divadla Studio Ypsilon Petr Vacek.

Vstupenky na toto představení budou k dispozici na pokladnách v městském divadle v Chrudimi či v městském infocentru, v Hlinsku je třeba je telefonicky rezervovat v Multifunkčním centru. Vzhledem k jejich omezenému množství na obou místech doporučujeme včasné rezervování.

Chrudim má připravena představení dokonce dvě: 2. prosince se již v dopoledních hodinách uskuteční toto představení pro hosty delegací z izraelské a kanadské ambasády, Federace židovských obcí ČR, Památníku Terezín, ministerstva kultury, ministerstva zahraničních věcí, Pardubického kraje, města Chrudim a dalších institucí a škol. Zástupci těchto institucí poté položí květiny k pomníku chrudimským obětem holokaustu na židovském hřbitově ve Václavské ulici. Hřbitov bude po celý den otevřen, a tak každý zájemce může během dne přijít a uctít památku zavražděných chrudimských spoluobčanů. *al*

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

Maiselova 18, velký sál

Káva o půl čtvrté

■ Ve čtvrtek **10. listopadu** přivítáme na Kávě herce, režiséra, tanečníka, scenáristu a uměleckého ředitele a frontmana orchestru Melody Makers **Ondřeje Havelku**.

■ Ve čtvrtek **24. listopadu** mezi nás přijde originální herečka a zpěvačka **Bára Hrzánová**, známá mj. ztvárněním role Helenky Součkové ve hře *Hrdý Budžes* (uvedena byla již v 900 reprízách).

Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer. Vstup volný. Těšíme se na vás.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP**

Maiselova synagoga

(Maiselova 10, Praha 1)

■ 8. 11. od 19.00: **Helga Hošková-Weissová: Nikdo nás nečekal**. Slavnostní prezentace knižní autobiografie akademické malířky, přeživší holokaustu, Helgy Hoškové-Weissové, která 10. listopadu oslaví 93. narozeniny. Pro své děti, vnuky, pravnučky a všechny ty, kdo chtějí naslouchat, vypráví svůj výjimečný životní příběh. Komponovaným večerem s hudebním vystoupením violoncellistů Dominiky Weiss Hoškové a Jiřího Hoška a četbou úryvků z knihy provede autorčin syn Jiří Hošek. Vstup volný.

■ 24. 11. od 19.00: **Pavel Bořkovec Quartet / Hudba svobody**. Koncert jednoho z nepřehlédnutelných souborů české hudební scény, který v letošním roce slaví deset let své existence. Během koncertu zazní skladby české meziválečné i poválečné avantgardy. Vstupenky možno zakoupit v předprodeji v Informačním a rezervačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Prague Ticket Office a prostřednictvím webových stránek ŽMP (www.jewishmuseum.cz). Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

Auditorium

(Maiselova 15, P 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 2. 11.: **Unikátní sbírka: Rozhovory s pamětníky**. Letos v červenci uplynulo 32 let od natočení prvního rozhovoru do sbírky *Rozhovory s pamětníky* ŽMP. Za tu dobu se podařilo zaznamenat více než 1800 rozhovorů se zástupci první a druhé generace přeživších šoa. Přijďte si poslechnout přednášku správce fondu orální historie Vzpomínky pamětníků Antonína Kurvoce o tom, jak se sbírka vyvíjela a jak pokračuje nahrávání rozhovorů v posledních letech.

■ 10. 11.: Filmový cyklus **Válka očima dětí: Z Paříže do Paříže**. Cyklus filmové historičky Alice Aronové představí snímky,

**KULTURNÍ
POŘADY**

Sen. Koláž s použitím starých formulářů vytvořila v hodinách kreslení, organizovaných v terezínském ghettu malířkou a pedagožkou Friedl Dicker-Brandeis, Helena Mändlová (1930–1944). Archiv ŽMP.

jež nahlížíjí válku a perzekuci dětskýma očima. Listopadový film *Z Paříže do Paříže* (Francie, Kanada, Česko 2017, 110 min) vypráví příběh dvou bratrů. Desetiletý Joseph a dvanáctiletý Maurice zažívají běžné lumpárny v Paříži a netuší, že opravdové dobrodružství je teprve čeká. Silný a dojemný příběh od režiséra Christiana Duguaye byl natočen podle populárního stejnojmenného románu Josepha Joffa. V originále s českými titulky.

■ 15. 11.: **Myšlení kresbou: Friedl Dicker-Brandeis a kreativní základ „terezínské školy“**. Přednáška kurátorky ŽMP Michaely Sidenberg představí osobnost, dílo a pedagogický odkaz přední představitelky středoevropské meziválečné avantgardy, absolventky Státního Bauhausu ve Výmaru Friedl Dicker-Brandeis (1898–1944), která se do povědomí veřejnosti zapsala především jako pedagožka a organizátorka hodin kreslení v terezínském ghettu. Návštěvníci se seznámí s obsahem unikátní sbírky, jež se jako největší kolekce dětských kreseb z období šoa na světě nachází od léta 1945 v péči ŽMP. Přednáška je součástí cyklu *5x OBRAZEM. Uměleckými sbírkami Židovského muzea v Praze*.

■ 21. 11.: **Masakr na Červené hoře: zapomenutá vražda skrývaných Židů v Nízkých Tatrách**. Přednáška historika ÚSTR Adama Hradilka představí tragický osud deseti civilistů – odbojářů a Židů, kteří byli přepadeni a povražděni partyzány, když se na konci války schovávali v horách před nacisty. Popíše také životní dráhu posledního pachatele zločinu žijícího v Kanadě. Večer je součástí přednáškového cyklu ve spolupráci s Ústavem pro studium totalitních režimů.

■ 29. 11.: **Životní příběh zakladatele ČKD Emila Kolbena a jeho rodiny**. Při příležitosti 160. výročí narození Emila Kolbena

(1862–1943) představí historik Martin Hemelík, autor knihy *Příběh rodiny Kolbenů ze Strančic*, historii a fenomén spojený se jménem vizionáře své doby. Přednáška posluchače seznámí s životem a pohnutými osudy nejen Emila Kolbena, ale také členů jeho rodiny. Součástí cyklu *Čeští židovští podnikatelé přelomu 19. a 20. století*.

Dílna OVK

■ 13. 11. od 10.00: **Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: Marc Chagall a hra barev**. Lviček Arje se vydá po stopách Marca Chagalla. Děti se seznámí s tvorbou tohoto slavného umělce a na způsob vitráží, které vytvořil pro jeruzalémskou synagogu při nemocnici Hadasa Ejn Kerem, si vyrobí vlastní papírové vitráže. Vstupné 70 Kč. Prohlídka: Španělská synagoga.

KONCERT PETRY ERNYEIOVÉ

■ Winternitzova vila (Na Cihlářce 10, Praha 5) uvádí dne **24. listopadu** od 18 hodin koncert zpěvačky Petry Ernyeiové, která vydala v prosinci loňského roku album písní židovských autorů *To jsem já / This Is Me* spolu s kytaristou Adamem Tvrdým a basistou Petrem Dvorským. Vybrala krásné jazzové, židovské, sefardské i muzikálové písně, které na koncertě zazní (k původnímu obsazení se přidá ještě akordeonista Aliaksanders Yasinski). Zazní tradiční sefardská *Scalercia de Oro*, slavná *Papa, Can You Hear Me?* či hebrejská píseň *Hine ma tov u-ma na'im* a řada dalších. Po koncertu si lze prohlédnout prostory Winternitzovy vily. Vstupenky na www.loosovavila.cz.

DEBATA**S JOSEFEM KROUTVOREM**

■ Dne **29. listopadu** od 19 hodin se v Knihovně Václava Havla (Ostrovní 13, P 1) koná debata s básníkem, prozaikem a esejistou Josefem Kroutvorem, letošním laureátem Ceny Jaroslava Seiferta. Uvádí Jiří Peňás z Týdeníku Echo, účinkují spisovatel Miloš Doležal a harmonikář Vladimír Herák. Pořádá Knihovna V. Havla ve spolupráci s Nadací Charty 77.

TEPLICKÝ CIMES

■ Spolek Ulpan Teplice pořádá pod záštitou Velvyslanectví Státu Izrael v ČR 11. ročník festivalu židovské kultury Teplický cimes. Koná se ve dnech **2.–26. listopadu** v Teplicích a těšit se můžete na přednášky, komentovanou vycházku, stand-up comedy, ukázkou izraelské kuchyně či divadelní představení a koncert kapely Komuna Lux z Oděsy. Rezervace na tel. čísle 724 219 200, podrobný program naleznete na www.teplickycimes.cz.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ V říjnu jsme si připomněli 25. výročí založení školy: na dvoře se sešli žáci, studenti, rodiče, pedagogové, představitelé pražské židovské obce, vrchní rabín David Peter a v příjemné atmosféře se vzpomínalo na už neuvěřitelné čtvrtstoletí. Před 25 lety, 1. září 1997, nastoupilo na Lauderovy školy sedm prvňáčků, 1. září 2022 bylo do školy zapsáno 402 žáků od mateřské školy po gymnázium. A mnoho zájemců musí LS bohužel odmítnout... Škola se stala nepostradatelnou součástí pražského židovského společenství a díky mnoha on-line programům oslovuje i mimopražské děti a rodiče.

■ Dne 30. listopadu od 8.30 se koná Den otevřeného vyučování.

■ Téhož dne, 30. 11., od 14 hodin se uskuteční Den otevřených dveří pro základní školy a gymnázium.

■ Více informací na www.lauder.cz.

KONCERT V OLOMOUCI

■ Dne 7. listopadu ve 20 hodin se koná závěrečná akce Festivalu židovské kultury v Olomouci. V Jazz Tibet Clubu se představí izraelská zpěvačka Noam Vazana, která hraje fúzi hudby Středního východu, severoafrických rytmů a vlastní autorské etno-jazzové tvorby.

YEMEN BLUES

■ V listopadu vystoupí v holešovickém kulturním zařízení Domovina izraelská kapela Yemen Blues, která kombinuje jemenitské a blízkovýchodní hudební tradice s decentními prvky jazzu, funku, soulu, blues i rocku. Koná se dne 20. listopadu od 19.30 v kulturním domě Domovina (U Uranie 12, Praha 7), více informací a vstupenky na www.jmw.cz.

VĚČNÁ NADĚJE

■ V rámci festivalu hudby terezínských skladatelů Věčná naděje se v listopadu konají dvě akce: dne 11. 11. od 19.30 v žižkovském Atriu koncert mladých, ale již známých a špičkových interpretů houslisty Daniela Matejči a klavíristy Jana Schulmeistera. Program Eug?ne Ysae – *Sonáta č. 2 pro housle* – a Sergej Rachmaninov – *Moments musicaux op. 16 pro klavír č. 1, 4, 3 a 6*.

■ Dne 28. 11. od 18 hodin se v pražském divadle Minor koná krásné a působivé představení Dismanova rozhlasového dětského souboru s názvem ... *a boleo nebe*. Před čtyřmi lety je připravila Jana Doležalová-Franková, tehdejší vedoucí

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

souboru, jejíž náhlá smrt v létě roku 2021 nás všechny zasáhla. Jedná se o koláž z deníků, básní, článků z časopisů vydávaných dětmi v Terezíně, dopisů a zápisů do památníčků, která skládá obrazy ze života dětí internovaných v terezínském ghettu. Scénář vznikl na základě autentických

Navracené pláštík na podivínskou Tóru, detail. ŽMP.

textů dětí v Terezíně, byl inspirován knihami Dagmar Hilarové *Nemám žádné jméno*, Marie Rút Křížkové, Kurta Jiřího Kotouče, Zdeňka Ornesta *Je mojí vlastní hradba ghatt?*, Chavy Pressburger *Deník mého bratra* a básnickou sbírkou Hanuše Hachenburga *Hned vedle bílá barva mráčků*. Básně zhudebnil Jakub Sejkora. Více informací a vstupenky na www.vecnanadeje.org.

80. VÝROČÍ TRANSPORTŮ

■ Jedním z míst, odkud před osmdesáti lety vyjžděly transporty Židů do ghetta Terezín, byly Klatovy. Tragické události připomíná výstava *Židé a transporty*, která se koná do 13. prosince v přízemí Střední průmyslové školy v Klatovech. Komentované prohlídky se uskuteční 10. 11. v 17 hodin a 8. 12. v 17 hodin. Ve dnech 25. 11. a 30. 11. zazní přednáška *Různé tváře – stejný osud*, při níž budou představeny některé konkrétní rodiny.

MUZIKA JUDAIKA

■ Muzika judaika hledá zájemce, který by převzal spolek a nadále upozorňoval

na přínos židovské kultury a jejích hodnot v oblasti hudby u všech generací, národů i vyznání. Spolek Muzika judaika pod vedením jeho zakladatelů Blanky a Jaromíra Vogelových, kteří letos zemřeli, prošel obrovským vývojem. Připomeňme 11 ročníků Mezinárodního židovského festivalu, který získal velký počet příznivců. Byla by škoda, kdyby práce a úsilí manželů Vogelových přišlo vniveč. Kontakt: M. Kolínský, 739 432 343.

NAVRÁCENÉ TEXTILIE

■ V rámci systematického monitoringu trhu s uměleckými předměty identifikovali odborníci z pražského Židovského muzea počátkem června letošního roku v nabídce newyorského aukčního domu J. Greenstein & Co. čtyři předměty, jež v období okupace prošly muzejními sbírkami a v poválečném období z nich opět zmizely. Jedná se o textilie, které byly v letech 1942–44 spolu s desítkami tisíc jiných, převážně rituálních předmětů svezeny do Prahy z venkovských židovských obcí.

Předměty, které se muzeu navracejí, konkrétně synagogální opona, pláštík na Tóru a dvě pokrývky na stůl, z něhož je v synagoze předcítáno z Tóry, tvoří soubor v pravém smyslu slova. Každý kus byl užíván v jiné náboženské obci, z nichž ani jedna již desítky let neexistuje, každý je však svým jedinečným způsobem vzácným historickým dokladem a hmatatelnou připomínkou existence nejen samotných obcí, ale ve dvou případech i jejich konkrétních příslušníků jmenovitě uvedených v donačních nápisech. Zatímco v případě obou pokrývek se jedná o kolektivní dary ženských spolků (první, zhotovená v roce 1884, byla věnována synagoze v Krásnu-Valašském Meziříčí, druhá, z počátku 20. století, byla darem jedné ze synagog v Boskovcích), další dva předměty zmiňují konkrétní dárci a důležité životní události, které byly motivem jejich donací.

Například z napsu na pláštiku na Tóru z obce Kostel (dnes Podivín) se dozvídáme, že jej tamní synagoze věnoval v roce 1899 jistý Mendel Spitz, syn Salomona Spitze, se svou ženou Michlou, dcerou Michaela Schicka, u příležitosti svých 80. narozenin.

Navracené předmětů, jež jsou významnou součástí kulturního dědictví ČR, se uskutečnilo díky pomoci českého zastupitelského úřadu ve Washingtonu, D. C., a české vlády. (z tiskové zprávy ŽMP)

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **november** slávia sviatok svojich narodenín: pani Marianna Belanová, nar. 16.10. – 77 rokov; pani Ingrid Turčanová, nar. 16.10. – 59 rokov, a pán Tomáš Grünfeld, nar. 15.10. – 73 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **november** oslávia narodeniny: pani Mgr. Mariana Ascherová – 80 rokov; pani Ági Fränklová – 76 rokov; pani Anna Hilvertová – 79 rokov; pani Jana Kaiserová – 80 rokov; pani Agneša Križková – 85 rokov; pani Erika Orlíková – 85 rokov; pani Anna Považanová – 75 rokov; pani Ing. Daniela Prekopová – 76 rokov; pán Peter Smékal – 85 rokov; pani Vanda Ujházyová – 50 rokov, a pani Oľga Urbaníková – 77 rokov. Oslávencom prajeme pevné zdravie a pohodu do ďalších rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **listopadu** oslaví své narodeniny: pani Petra Dvořáková, nar. 18.11. – 41 let; pani Karin Czernayová, nar. 16.11. – 59 let; pan Pavel Fröhlich, nar. 6.11. – 59 let; pan Yoav Kidar, nar. 28.11. – 63 let; pan Dan Kniebügl, nar. 8.11. – 27 let; pani Dita Längsten, nar. 21.11. – 43 let; pan Vladimír Látal, nar. 21.11. – 61 let; pan Martin Mayer, nar. 3.11. – 41 let; pan Jan Pelíšek, nar. 2.11. – 40 let; pani Alexandra Strnadová, nar. 10.11. – 73 let, a pani Eva Zikmundová, nar. 7.11. – 65 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **listopadu** oslaví jubileum: pani Viktoria Francisco – 56 let; pan Petr Frejlich – 14 let; pan Peter-Klaus Idel – 63 let; pani Ing. Jitka Šimonová – 74 let; pani Andrea Klímová – 41 let; pan Jan David Reitschläger – 49 let; pan Jaromír Rux – 57 let; pani Lucie Schönau – 28 let, a pan Viktor Tyrpak – 35 let. Přejeme jim vše dobré do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **listopadu** oslaví narodeniny: pan Josef Fischer, nar. 16. 11. – 74 let. Přejeme mu do dalších let pevné zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

V mesiaci **november** oslávia narodeniny: pán Andrej Landau – 76 rokov; pán Ing. Juraj Galko – 65 rokov; pán Tomáš Jakubovič – 71 rokov; pán Tomáš Mittelmann – 76 rokov; pani JUDr. Viera Kanáriková – 67 rokov; pani MUDr. Katarína Mozešová – 74 rokov, a pán František Hubert – 77 rokov. Prajeme všetko najlepšie. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtie

V septembri nás opustili pán Pavol Grossmann vo veku 69 rokov a pani Agnesa Friedova vo veku 70 rokov. V mesiaci október zomrela pani Viera Fígušová vo veku 95 rokov. *Zichronot livracha!*

ŽO OLOMOUC

V **listopadu** oslaví 85. narodeniny naše členka pani Eva Kolesníková, nar. 13. 11. Do ďalších let jí přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **listopadu** oslaví narodeniny: pani Tehila Bednářová – 40 let; pani Hana Jančíková – 90 let; pan MUDr. Jindřich Lorenc – 69 let, a pani Věra Uhlová 69 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **listopadu** oslavují narodeniny: pani Bohumila Havránková, nar. 17.11. – 95 let; pani Helga Hošková, nar. 10.11. – 93 let; pani Eva Chotovinská, nar. 22.11. – 89 let; pani Věra Chudáčková nar. 11.11. – 89 let; pani Olga Jirásková, nar. 16.11. – 93 let; pani Helena Lyerová, nar. 1.11. – 84 let; pani Luisa Matoušková, nar. 25.11. – 92 let; pan Jiří Munk, nar. 2.11. – 90 let; pani Malvína Polevá, nar. 17.11. – 88 let; pan Mark Polevoj, nar. 16.11. – 90 let; pan Jindřich Ročovský, nar. 12.11. – 92 let,

a pani Marie Šmoková, nar. 11.11. – 84 let. Přejeme vše nejlepší a pevné zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Je naší smutnou povinností oznámit, že dne 29. září zemřel ve věku 71 let pan Peter Mešo. Se zesnulým jsme se rozloučili 29. září v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Zichrono livracha!

Se zármutkem oznamujeme, že dne 9. října zemřela v Praze ve věku nedožitých 83 let pani Jana Herrmannová. *Zichrona livracha!*

S lítostí oznamujeme, že 11. října zesnula ve věku 96 let pani Jana Wolfová. Se zesnulou jsme se rozloučili 16. října v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze. *Zichrona livracha!*

ŽNO PŘEŠOV

V mesiaci **november** oslávia narodeniny: pán Ladislav Brenner – 71 rokov; pani Mária Červeňáková – 64 rokov, a pán MUDr. Martin Hrehorčák – 51 rokov. Oslávencom prajeme hlavne pevné zdravie a pohodu do ďalších rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **listopadu** oslaví narodeniny: pani Jana Urbanová, nar. 10.11. – 85 let, a pani Lenka Čapková, nar. 4.11. – 44 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

V mesiaci **november** oslavuje svoje narodeniny naša členka Nora Guttmannová – 92 rokov. Prajeme jej hlavne pevné zdravie a pohodu do ďalších rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **listopadu** oslaví narodeniny pani Pavla Schöpfová. Přejeme jí do dalších let pevné zdraví a spokojenost.

Ad mea veesrim šana!

Měsíčník Roš chodeš
si lze předplatit na www.send.cz.
Roční předplatné do ČR stojí
480 Kč.
Objednávat lze i telefonicky (225
985 225; 777 333 370)
či e-mailem (send@send.cz).

ZATÍM BEZE ZBRANÍ

Ukrajinská vláda poslala Izraeli oficiální dopis s žádostí o dodání systému protivzdušné obrany. Prezident Volodymyr Zelenskij se již poněkolkáté snaží izraelský systém, pokládaný za jeden z nejučinnějších na světě, získat. Ale zatím marně. V současné době, kdy dle zpravodajských informací Rusko stáhlo přes tisíc vojáků a minimálně jeden systém protiletectvé obrany ze Sýrie, Ukrajinu ničí drony, které Rusku dodává Írán, a sílí domácí hlasy, které vyzývají k izraelské zbrojní pomoci, panovala naděje, že by se izraelská odpověď mohla změnit. Zatím se to však s ohledem na složitou bezpečnostní (a předvolební) situaci země nestalo.

Ministr obrany Ganc oznámil velvyslancům z evropských zemí, že židovský stát stojí za Západem a za Ukrajinou, že jí bude i nadále poskytovat humanitární a zdravotnickou pomoc, ale nikoli zbraně. Nabídl však, že Izrael pomůže Ukrajině pomoci vybudovat poplašný systém, který upozorní civilisty na nálet či jinou hrozbu. Ve hře je také souhlas s tím, aby Ukrajina získala vojenské vybavení, které obsahuje komponenty vyrobené v Izraeli.

AUSTRÁLIE ZŮSTÁVÁ

Austrálie oznámila, že už nebude uznávat západní Jeruzalém za hlavní město Izraele a opět za něj bude považovat Tel Aviv. Labouristická vláda tak zrušila rozhodnutí předchozí konzervativní vlády z roku 2018. Australská ambasáda se do Jeruzaléma nicméně zatím nepřestěhovala a ministryně zahraničí Penny Wongová uvedla, že „Austrálie se zavázala, že bude podporovat řešení v podobě mírového soužití dvou států – Izraele a budoucího palestinského státu – v mezinárodně uznávaných hranicích“.

ŠPANĚLSKO PROTI BDS

Nejvyšší španělský soud rozhodl, že jakákoliv snaha bojkotovat izraelské výrobky nebo akademickou či kulturní spolupráci je považována za projev antisemitismu. Učinila tak na základě definice antisemitismu, jak ji vytvořila organizace IHRA. Doposud se ve Španělsku snahám hnutí BDS, usilujícího o bojkot a diskriminaci Izraele, často dařilo. Poslední rozhodnutí pokrývá veškeré případy, a je proto zásadní.

OBAVY O BEZPEČNOST

Severoamerické židovské federace (JFNA), které sdružují na 300 židovských komunit

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Alex Katz: Červený dům 4, olejomalba, 2013.

po celém kontinentu, spustily letos program nazvaný LiveSecure. Jeho cílem je zajistit obcím takovou finanční podporu, aby mohly dostatečně zabezpečit své objekty: synagogy, školy, domovy pro seniory či letní tábory. Na program má být celkem k dispozici 130 milionů dolarů. Po ataku na synagogu Tree of Life v Pittsburgu, při němž roku 2018 útočník zabil 11 lidí, začaly židovské federace do své bezpečnosti více investovat, ne všechny obce si ale sofistikovaná zařízení mohou dovolit.

VULGÁRNÍ ANTISEMITISMUS

Ruští státní představitelé zdůvodňovali nejprve svou agresivní válku proti Ukrajině nutností zemi „denacifikovat“. Postupně přešli k dalšímu stupni absurdního a nenávislného slovníku, který cílí i na Židy. Zatím nejostřejší slova použil na sklonku října náměstek ruské bezpečnostní rady Alexej Pavlov v komentáři v týdeníku *Argumenty i fakty*. Prohlásil, že je nutno zbavit Ukrajinu satanistů, přičemž za „satanisty“ považuje náměstek „novo-pohanské kultury“, jichž jsou prý v zemi stovky; Pavlov v jejich výčtu uvedl i lubavičské chasidy. Vrchní rabín Berel Lazar nazval výpad „projektivem vulgárního antisemitismu“ a požádal, aby na něj ruské úřady i společnost jasně zareagovaly.

OPRAVA SYNAGOGY V HERÁTU

V listopadu má začít oprava synagogy v bývalé židovské čtvrti města Herát v západním Afghánistánu. Synagoga Ju Aw byla postavena na počátku 20. století, a až se zachovala původní dispozice a některé prvky a prošla již jednou rekonstrukcí, je ve špatném stavu. V zemi již žádní Židé nežijí, odešli do Izraele nebo do USA, židovská obec zanikla v sedmdesátých letech 20. století, její úplně poslední člen opustil Afghánistán po znovuoobnovení vlády Talibanu roku 2021 a žije v Izraeli. Méně poničená část svatostánku sloužila jako školka a bydlení pro městské úředníky. Opravu má organizovat radnice z dotace švýcarské nadace Aliph Foundation.

ALEX KATZ: 95 LET

Guggenheimovo muzeum v New Yorku zahájilo retrospektivu Alexe Katze, jenž se letos dožil 95 let. Rodák z Brooklynu pochází z rodiny ruských Židů. Matka hrála v jidiš divadle na Lower East Side, otec obchodoval s kávou. Alex navštěvoval odpolední kurzy kreslení, po krátké vojenské službě začal studovat na výtvarné škole. Od poloviny 20. století začal být známý svými figurativními malbami, jež v sobě spojovaly atmosféru abstraktních expresionistů s americkým pestrobarevným výrazným světem časopisů a billboardů. Výjevy všedního dne, portréty i krajiny Katz zobrazuje jasnými barvami a jednoduchými formami.

V New Yorku jsou do února k vidění jeho kresby, koláže, malby i objekty od čtyřicátých let. V březnu pak začíná výstava Katzových děl ve vídeňské galerii Albertina. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 11. 2022.

Cena 30 Kč (1,20 €)